

Universitat de Lleida
Facultat de Dret i Economia

TREBALL FI DE GRAU

MEMÒRIA FINAL

GRAU EN DRET

CURS 2014-2015

El Dol Testamentari

Autor/a: Anna Domingo Molló

Tutor/a: Antoni Vaquer Aloy

Data: 18/06/2015

ÍNDEX

I. ELS VICIS DE LA VOLUNTAT	6
II. EL DOL COM A VICI DE LA VOLUNTAT	9
El concepte de dol testamentari	9
Els requisits del dol	10
Les actuacions doloses	14
La captació, la suggestió i l'engany com a modalitats del dol	16
Els subjectes del dol	18
III. DELIMITACIÓ DEL DOL VERS FIGURES SIMILARS	18
El dol i la capacitat testamentaria	18
El dol i l'error	20
El dol, i la violència i la intimidació	21
IV. LA PROVA DEL DOL	23
El moment d'apreciar el dol	23
Multitud de testaments	23
Les dificultats probatòries	24
Error en la valoració del tribunal	30
V. LES CONSEQÜÈNCIES DEL DOL	31
A. LA NUL·LITAT TESTAMENTARIA	31
Notes sobre l'acció de nul·litat testamentaria	33
Els legitimats per a impugnar el testament	34
B. LA INCAPACITAT SUCCESSÒRIA	35
Les diferències entre la inhabilitat i la indignitat successòria	36
Les conseqüències de la indignitat i de la inhabilitat	38
La inhabilitat i el dol	41
El control del notari	47
Els cuidadors familiars o informals	51
La Indignitat i el dol	55

RESUM

No solament s'han de conèixer les coses, sinó que també s'han de voler. Coneixement i voluntat. Les decisions del testador a l'hora de realitzar aquest negoci jurídic d'última voluntat han de ser pròpies, i no les d'una tercera persona. El testament és un acte personalíssim, ja que la persona que l'atorga és la única que ha de manifestar la seva voluntat de forma totalment lliure i sincera, per tal de distribuir els seus béns i realitzar les institucions d'hereus i legataris que desitgi, d'acord amb la llei i les formalitats pertinents; és unilateral, atès que es perfecciona sense ser necessària la prestació de consentiment per part d'un segon subjecte; i és indelegable, de forma que només el testador, personal i individualment, podrà realitzar-lo.

Aquest seguit de característiques estan estretament relacionades amb el principi de primacia de la voluntat que ha de regir en seu testamentaria, que es veu perjudicat i danyat quan es produeix alguna actuació extrínseca a la persona del testador intenta interferir de forma indeguda en la seva llibertat volitiva.

PARAULES CLAU

Dol, Engany, Vicis de la voluntat, Voluntat testamentaria, Actuacions insidioses

INTRODUCCIÓ

El present treball constitueix un estudi sobre la presència del dol en l'àmbit testamentari, i de la seva transcendència sobre la llibertat i espontaneïtat que haurien de regir qualsevol tipus de negoci jurídic *mortis causa*, sent el testament el paradigma d'aquests. L'objectiu perseguit és l'anàlisi de la naturalesa, característiques i abast d'aquest vici de la voluntat, tant en la regulació estatal del Codi Civil com en la nostra regulació autonòmica recollida en el CCCat; de forma que, un cop contextualitzat, l'anàlisi se centra en les seves dificultats probatòries i els mecanismes de protecció que actualment són contemplats per l'ordenament jurídic, amb els que es pretén preservar la lliure voluntat dels testadors davant de maniobres captatòries o manipuladores.

L'estudi s'enfoca en els diversos instruments regulats en les nostres normes civils actuals, destinats a protegir aquesta voluntat testamentària, i que poden operar com una espècie de protecció envers els testadors, sobretot en aquells casos en què les maniobres doloses poden eixir amb facilitat –seria el cas de la inhabilitat successòria-; com una sanció per al subjecte actiu de tals maquinacions –la indignitat per a succeir-, o bé a través de la declaració judicial de nul·litat del testaments. Els tres mecanismes tenen un objectiu comú: deixar sense eficàcia un instrument que, tot i ser realitzat amb totes les formalitats exigides *ex lege*, i atorgat per una persona capaç, manca d'un element tant essencial com és la voluntat.

La legislació a prendre de referència serà tant l'estatal com la catalana. Encara que en el Codi Civil Espanyol es regulin les bases de la legislació civil¹, també és necessari prendre de referència al Codi Civil de Catalunya, que tot i mantenir-ne l'essència, té en compte les característiques i particularitats de la societat catalana: la figura dels pactes successoris, sense anar més lluny, no està prevista en el CC, i està molt relacionada amb l'empresa familiar i la tradició que sigui transmesa de pares a fills.

A més la legislació catalana és més actual, ja que el Llibre Quart del CCCat, relatiu a les successions, va entrar en vigor al 2008, introduint algunes novetats que donen resposta als problemes més recents; per exemple, es va introduir una inhabilitat successòria (que estudiarem en aquest treball) que no contempla el CC, i que afecta als cuidadors professionals, persones que cada vegada jugaran un paper més important en les successions, ja que la nostra població és cada vegada més envellida. Ara bé, només amb l'estudi de la normativa no n'hi ha prou: falta saber quin tractament pràctic se li ha donat a aquest vici de la voluntat i figures relacionades. Per això cal veure quin és el tractament jurisprudencial i la consideració que en tenen els tribunals, quan han de resoldre la impugnació d'un testament per dol testamentari.

La metodologia emprada per estudiar-ho serà, partint de la base legal i doctrinal, l'anàlisi jurisprudencial. És a través dels casos reals, que es pot advertir de la millor forma, com opera el dol, i com l'al·leguen aquells qui pretenen aconseguir una declaració d'ineficàcia

---

¹ Hem de tenir en compte que les comunitats autònomes no tenen competències per a regular les bases del seu dret civil, ja que l'art. 149.1.8.^a CE atribueix la competència exclusiva de la legislació civil a l'Estat, sens perjudici de la "conservación, modificación y desarrollo por las Comunidades Autónomas de los derechos civiles, forales o especiales, allí donde existan". Així ho ha fet el legislador català, amb l'aprovació del Llibre Quart del Codi Civil de Catalunya, relatiu a les successions, que actualitza l'antic Codi de Successions, i que ha introduït algunes novetats, amb l'objectiu d'adaptar-se a la economia i la societat dels darrers anys. Així mateix es posa de manifest en el preàmbul de la Llei 10/2008, de 10 de juliol, del llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions (DOGC núm. 5175, de 17-07-2008, p. 55923-56024).

del testament o disposicions afectades. A més, en el cas dels vicis de la voluntat, com veurem en el desenvolupament del present estudi, no trobem articles concrets que els regulin expressament en l'àmbit successori; per això la tasca dels tribunals, en aquest camp, va molt més enllà de la simple interpretació dels preceptes, sinó que aquests realitzen una veritable tasca d'integració, al suplir les llacunes legals amb les normes de dret contractual, que assenten els principis generals. L'anàlisi jurisprudencial també és transcendent a l'hora d'analitzar el règim de la prova, ja que les maniobres doloses són subjectives per naturalesa, i més o menys aptes per a incidir en el testador en funció de la seva fortalesa d'esperit, de l'edat, de les afeccions físiques i de tot un cúmul de circumstàncies estretament relacionades amb la persona. Per tant, la prova serà un dels problemes que, de ben segur, apareixeran a l'hora de demostrar que la forma de disposar la successió no va ser realitzada de forma totalment lliure i voluntària.

El fet que, cada dia més, la nostra sigui una societat envellida, és un factor que està estretament relacionat amb el tema que ens ocupa. Els ancians són un col·lectiu especialment vulnerable i molt exposat a les maniobres doloses; com més incrementi el nombre de persones d'edat avançada, més probable serà l'aparició de casos de dol testamentari. Per aquest motiu, encara que el problema de la captació de la voluntat no sigui una novetat, és molt possible que en un futur pròxim incrementin de forma notòria els conflictes relacionats amb aquest, i, proporcionalment, la seva litigiositat.

I. ELS VICIS DE LA VOLUNTAT

El testament és un instrument a través del qual una persona realitza una declaració de voluntat, amb la finalitat de regular el destí dels seus béns per a després de la mort. És un acte que neix de la lliure voluntat de cada persona, que es forma a través de la determinació interna més personal. Aquesta llibertat es trenca quan algun element hi interfereix, de manera que la declaració emesa en el testament ja no correspon a la voluntat inicial i espontània. Quan la voluntat d'una persona obeeix a estímuls o pressions alienes, es desvia i es desnaturalitza: ja no forma part d'un mateix, ni obeeix a una deliberació i actuacions autònomes. S'acaba eliminant aquella decisió, realitzada en el seu moment de forma lliure, espontània i individual.

“Que entendiendo el testamento como una manifestación de voluntad por la cual cierta persona dispone de todos sus bienes o de parte de ellos para después de la muerte (artículo 677 del Código Civil) es evidente que constituye un acto volitivo que, como tal germina en el campo reservado por la ley a la autonomía de la libertad individual, cuyo orden casual se quiebra cuando la interferencia de un fenómeno insólito, intrínseco o extrínseco, opera sobre la determinación interna del querer, dando a la declaración humana una materia o inclinación radicalmente distinta de las motivadas en génesis moral por la colaboración de la libertad y del medio, que si obedeciera, de contrario, al estímulo o presión de otros poderes extraños, se desvaría o desnaturalizaría la sustancia del propio ser porque donde no hay deliberación ni acción autónomas tampoco existe decisión personal libremente realizada y desaparece toda solidaridad interna y toda unidad dominante de la vida, por la yuxtaposición de elementos ajenos a la coherencia de los que integran la personalidad inteligente, y de ahí que las anomalías de la voluntad, reflejada a veces en las formas plásticas del consentimiento dentro de los negocios jurídicos que lo requieren, cuales la menor edad y el trastorno mental, por una parte, la violencia —material y moral—, el dolo y el fraude, de la otra, aquéllos en concepto de factores endógenos y éstos externos, han sido acogidos en todas las legislaciones como agentes de instituciones defectuosas o coartadas sin más valor ni prestigio que el de meras apariencias, relevantes y condenadas a sucumbir cuando la ley reobra contra ellas²”.

Els vicis de la voluntat són defectes que provoquen que el consentiment o la voluntat, com a element essencial dels negocis jurídics³, es formin incorrectament: ja sigui per manca de coneixement de l'autèntica realitat (com en l'error o el dol); ja sigui per falta de llibertat (en el cas de la violència i intimidació). En aquests casos sí existeix el consentiment o la voluntat del contractant o del testador, però de forma defectuosa.

---

² STS (Civil) 22 febrero 1934, RJ 1934\274.

³ DEL POZO CARRASCOSA, Pedro, VAQUER ALOY, Antoni, BOSCH CAPDEVILA, Esteve, *Derecho Civil de Cataluña. Derecho de Sucesiones*, Marcial Pons, 2013, p. 82.

El CC els regula de forma general en l'art. 1265, relatiu als contractes. I els preveu de forma específica, de manera seran *l'error*, la *violència*, la *intimidació* i el *dol*, els vici del consentiment jurídicament rellevants, susceptibles d'invalidar-lo. Podem diferenciar entre els vicis que afecten al testament, com a document que conté les disposicions d'última voluntat; d'aquells que operen sobre les institucions, llegats o disposicions contingudes en el mateix⁴.

Així, el CC estableix que “*Será nulo el testamento otorgado con violencia, dolo o fraude*” (art. 673); i el CCCat “*Es nul el testament[...]atorgat amb engany, violència o intimidació greu*” (art 422-1). Cal assenyalar que el CC no preveu l'error com a vici de la voluntat de les disposicions testamentaries de forma concreta, a diferència del CCCat, que sí ho fa en l'art. 422-2: “*Són nul·les les disposicions testamentàries que s'han atorgat amb error en la persona o en l'objecte, engany, violència o intimidació greu. També són nul·les si s'han atorgat per error en els motius, si resulta del mateix testament que el testador no l'hauria atorgat si s'hagués adonat de l'error*”: el legislador català fins i tot diferencia els dos tipus de vicis de la voluntat en les rúbriques d'ambdós articles⁵; i la doctrina entén, en el mateix sentit, que els vicis que anul·len el testament són aquells que afecten a la llibertat de testar i a la decisió d'atorgar-lo o no, i per això l'error no s'hi inclou, només sent previst en relació a la nul·litat de les disposicions. El fet que el CC no contempli a l'error com a vici de la voluntat dels testaments ha provocat la divisió entre la doctrina espanyola: un sector creu que aquesta omisió és una mera llacuna legal o un lapsus del legislador, i que s'ha d'integrar per analogia o aplicació extensiva dels arts. 1266 i 773 CC⁶; en canvi, hi ha autors que estan en contra de l'aplicació general de l'error⁷ i de la tesi de “l'oblit” del legislador, tot afirmant que el CC (art. 743) restringeix la ineficàcia dels testaments als casos prevists expressament en el mateix.

Ni les normes relatives als testaments del CC, ni les del CCCat, contenen una descripció específica dels vicis de la voluntat. Segons Roca i Trias⁸, a manca de descripció *ad hoc*, haurem d'entendre que els conceptes generals que es formulen en relació amb els

---

⁴ SOLÉ RESINA, JUDIT, “La ineficacia de las disposiciones por causa de muerte”, en GETE ALONSO, M^a DEL CARMEN, *Derecho de Sucesiones vigente en Cataluña*, Tirant lo Blanch, 2011, p. 65 i ss.

⁵ L'art. 422-1 es rubrica “Nul·litat del testament”, mentre que l'art. 422-2 “Nul·litat de disposicions testamentàries”.

⁶

⁷ Deixant de banda l'admissió unànime de l'aplicació de l'art. 767.1, relatiu a l'error essencial en els motius (diferent del controvertit “error vici”).

⁸ ROCA I TRIAS, Encarnación, “La ineficacia de las disposiciones por causa de mort” en ROCA I TRIAS, Encarnación, PUIG FERRIOL, Lluís, *Institucions del Dret Civil De Catalunya Vol. III Dret de Successions*, Tirant lo Blanch, 2009, p. 179 i ss.

contractes es poden aplicar també en matèria testamentaria. Així, a grosso modo, podem entendre per dol, frau (CC) o engany (CCCat), com “la utilització de paraules o maquinacions insidioses que indueixen a una persona a fer testament; la violència o intimidació es poden considerar sinònims⁹, i ser entestes com “la força usada per a obligar a una persona a atorgar testament, tant si es tracta de violència física (vis física) com de violència moral (vis compulsiva). Ara bé, no tota violència, intimidació o dol constitueixen vici de la voluntat: han de complir certs requisits per tal de ser jurídicament rellevants. L’error ha de ser “essencial”; la intimidació ha de provocar un temor imminent i greu; i el dol també ha de ser greu o *dolus malus*, com veurem més endavant.

En definitiva, tots tres vicis han de ser qualitativament greus, susceptibles d’arribar a forçar la voluntat del testador per a que atorgui testament en un determinat sentit, encara que puguin ser provocats per qualsevol tercera persona, tant si se’n beneficia ella mateixa o no, com veurem més endavant en l’apartat relatiu als subjectes del dol testamentari.

Si finalment són apreciats, determinaran la ineficàcia del testament afectat. Ara bé, els vicis de la voluntat (i el dol com un d’aquests), no són l’única causa d’ineficàcia dels testaments. Juntament amb la nul·litat provocada per un vici de la voluntat, les normes civils regulen altres causes que també impedeixen que un negoci jurídic testamentari pugui desplegar els seus efectes.

Hi ha autors¹⁰ que distingeixen entre la ineficàcia en base a la mala formació del negoci (defectes estructurals), de la ineficàcia per “circumstàncies sobrevingudes” (fets que es produeixen sobre un negoci que sí que s’havia format correctament). Així, a trets generals:

- Els defectes estructurals que provoquen la nul·litat de tot el negoci són: existència de vicis de la voluntat en el moment de l’atorgament, la incapacitat per a testar, l’incompliment dels requisits de forma i solemnitats, i la manca d’institució d’hereu en el cas de Catalunya.
- Les circumstàncies sobrevingudes que provoquen que el negoci o la disposició particular, tot i estar ben formats, arribin a produir efectes, són: la inhabilitat i la indignitat successòries; la revocació i la caducitat.

---

⁹ Afirmació acceptada tant per a autors catalans com ROCA TRÍAS, *Institucions*, p. 182; com per als autors espanyols, com ESPÍN CÁNOVAS, *Comentarios*, p. 1693.

¹⁰ VAQUER ALOY, Antoni, DEL POZO CARRASCOSA, Pedro, BOSCH CAPDEVILA, Esteve, *Derecho Civil de Cataluña. Derecho de Sucesiones*, Marcial Pons, 2013, p. 80.

II. EL DOL

El concepte de dol testamentari

El dol és un dels vicis del consentiment, en tant que element essencial de tot negoci jurídic¹¹, previst en els arts. 1269 i 1270 CC; tot i que tant el Codi Civil com el Codi Civil de Catalunya contenen regles especials sobre el dol que vicia la voluntat testamentaria. Així, com bé ja s'ha assenyalat en l'apartat relatiu als vicis de la voluntat, el CC contempla el dol testamentari en l'art. 673; i el CCCat en l'art. 422-1.

Cal notar que el legislador català no empra el terme “dol”, sinó “engany¹²”: ara bé, si entenem el dol com un sinònim d'insídia, falsedat, argúcia o mentida, portats a terme de forma maliciosa en la fase de formació de la voluntat del testador, mitjançant els quals es pretén fer creure allò que no existeix, o que no correspon amb la realitat¹³; també pot equivaldre a l'engany, de forma que un i altre conceptes es acceptar com a sinònims.

S'ha de tenir present, però, que ni en les normes relatives a les successions del Dret Civil de Catalunya, ni les del Codi Civil espanyol, trobem cap definició específica, *ex lege*, sobre què podem entendre com a dol testamentari. El que ha fet la jurisprudència és prendre de referència la definició recollida en els arts. 1269 i 1270 CC, relatius al dol *in contraendo*, i aplicar-la analògicament als testaments¹⁴. Així, la definició de dol testamentari seria la següent:

“El dolo testamentario se entiende como utilización de palabras o maquinaciones insidiosas con las que se induce a una persona a otorgar un testamento en un sentido diferente del que hubiera otorgado si no hubieran mediado tales interferencias. Incluyéndose también en tal actuación dolosa cuando lo perseguido es que el otorgante revoque el testamento anteriormente otorgado. La jurisprudencia ha integrado la laguna legal que contiene el artículo 673 del Código Civil por medio analógica de los artículos

¹¹ CAPÍTULO II , De los requisitos esenciales para la validez de los contratos, Disposición general, Art. 1261: “No hay contrato sino cuando concurren los requisitos siguientes:

1. Consentimiento de los contratantes.
2. Objeto cierto que sea materia del contrato.
3. Causa de la obligación que se establezca”.

¹² De la mateixa forma, el Codi de Successions de Catalunya, derogat amb l'entrada en vigor de la llei 10/2000, de 18 de juliol, a través de la qual s'aprovà el Llibre IV del CCCat, relatiu a les successions, també contemplava el terme “engany” i no “dol” en el seu art. 126.

¹³ El Tribunal Suprem utilitza expressions molt variades per tal de definir les actuacions doloses: “actuación maliciosa (STS 1.3.1949, RJA 281), “actividad preconcebida y dirigida maliciosamente a engañar” (STS 28.2.1969, RJA 1034), “mecanismo engañoso captatorio de la voluntad del contratante” STS 27.1.1988, RJA 151), “astucia, falacia o maquinación empleada para sorprender, engañar o defraudar al otro”.

¹⁴ Les disposicions relatives a les obligacions i contractes del CC operen com a regles generals per a la resta de negocis jurídics, en defecte de normes específiques i sempre atenent a les particularitats d'aquests últims. En aquest sentit, ESPÍN CANOVAS, Diego, *Comentarios*, p. 1693 i ss.

1269 y 1270 del mismo Texto legal , tal como ya declaró esta Sala en sentencias de 10 de mayo de 1972 y 3 de febrero de 1977”.

El TS ha integrat la llacuna legal, prenent el consentiment contractual com a equivalent a la voluntat testamentaria, però sempre tenint en compte les diferències que guarden els testaments respecte dels contractes. Tal i com assenyalava el mateix tribunal, ja en sentències del 1972 i 1977¹⁵, les quals s’han adoptat com a referent en les posteriors: *“Si bien el artículo 1.269 se refiere al dolo específico contractual, en defecto de una doctrina general de los vicios de voluntad y la nulidad o anulabilidad por dolo en los negocios jurídicos, viene aplicándose por analogía la regulación relativa a los contratos a pesar de las notorias diferencias entre los negocios bilaterales y los actos unilaterales, tomando el consentimiento como sinónimo de voluntad cuya autonomía puede ser anulada si se coarta por estímulos exógenos o endógenos capaces y suficientes y concretamente puede producir este efecto el dolo, como admiten los artículos 1.265 y 1.269 del Código Civil, pero en todo caso las maquinaciones insidiosas, en que éste último lo hace consistir, han de quedar claras como causa determinante de la conducta”*.

Els requisits del dol

La estimació del dol com a causa determinant de la nul·litat del testament requereix que les maniobres o actuacions compleixin uns determinats requisits, que són de creació jurisprudencial¹⁶ i no es troben regulats expressament en els articles del CC.

Això, però, no els resta importància, ni impedeix que els jutges els tinguin molt presents a l’hora de valorar si ha concorregut o no aquest vici de la voluntat. Tot i que diversos tribunals ja havien fet referència a alguna d’elles en sentències anteriors, va ser al 1988 quan el TS va dictar una sentència clau que els recollia de forma sistemàtica i concreta¹⁷, i

---

¹⁵ STSS 10 de mayo de 1972, RJ 1972/2135 i 3 de febrer de 1977, RJ 1977/293.

¹⁶ AP Barcelona (Sec. 1ª) de 5 de junio de 2013, JUR 2013\264803: *“en este sentido se pronuncia unánime la jurisprudencia de esta Sala cuya sentencia de 22 de enero de 1988 afirma que partiendo de que el dolo no se presume y que debe ser acreditado por quien lo alega, no pudiendo admitirse por nuevas conjeturas o deducciones, y aunque el Código Civil no dice que se entiende por él ni cuáles son las características de la conducta dolosa, toda vez que limita a definir el que vicia el contrato señalando algunas formas de manifestación dolosa”*

¹⁷ STS 22 gener 1988: *“aunque el Código Civil no dice que se entiende por él ni cuáles son las características de la conducta dolosa, toda vez que limita a definir el que vicia el contrato señalando algunas formas de manifestación dolosa, los requisitos comúnmente exigidos por la doctrina científica son los siguientes: [...]”*. A la que fa referència la AP Barcelona (s. 1ª) de 5 de juny de 2013, JUR 2013\264803.

que han anat plasmant, en les seves posteriors sentències, els tribunals de rang inferior¹⁸. Els requisits són els següents¹⁹:

- a) Que es portin a terme, per part d'un tercer, un seguit d'ardits i maquinacions insidioses, essent aquest plenament conscient que a través d'elles pot arribar a desviar la voluntat del testador.

D'aquest primer requisit se'n poden extreure dues idees de gran rellevància: que les maniobres han de ser realitzades per una tercera persona, i que han de ser intencionades. Això sí, tals conductes han de ser realitzades *ad hoc*, amb la intenció d'influenciar indegudament a la víctima-testador, sense que puguin ser, en cap cas, fortuïtes o sense que el seu actor sigui realment conscient que amb elles aconseguirà uns determinats objectius: aconseguir l'atorgament de testament per part de la seva "víctima", en un sentit determinat. Aquesta exigència està molt relacionada amb el següent requisit:

- b) Que existeixi una relació de causalitat entre les actuacions doloses i el fet d'acabar atorgant testament, de forma que la realització d'aquest sigui conseqüència directa de tals maniobres.

S'exclou l'apreciació del dol quan es demostra que el testador hagués realitzat igualment el negoci, i el contingut de les disposicions també hagués estat el mateix, és a dir, quan el dol és *incidental*. Aquest últim tipus de dol no invalida els negocis jurídics, perquè no és causa de la realització dels mateixos, i, per tant, no entra dins del supòsit de fet: "*Hay dolo*

---

¹⁸ Algunes de les sentències on s'enumeren les característiques del dol de forma més detallada i expositiva, són la AP Álava (Sec. 1ª), núm. 377/2012 de 5 julio. AC 2013\1732 (fonament 2n), i la AP València (Sec. 8ª), núm. 777/2000 de 18 octubre. JUR 2001\24387 (fonament 3r).

¹⁹ L' AP Valencia, Sec. 8ª, 18 octubre 2001, JUR 2001\24387, els transcriu literalment: "*La estimación del dolo como causa determinante de la nulidad de la disposición testamentaria requiere la concurrencia de los siguientes requisitos:*

A) Empleo por parte de un tercero de artificios o maquinaciones insidiosas con la intención de desviar la voluntad del testador, en su libre determinación, a la hora de disponer de su patrimonio.

B) Que la maquinación sea grave, es decir que tenga entidad suficiente para viciar la voluntad testamentaria.

C) La existencia de una relación de causalidad entre el hecho doloso y el contenido de la voluntad testamentaria, de modo que ésta no se explique independientemente de aquél, y ello implica que la total determinación causal tiene que radicar en el engaño doloso, de modo que el testamento se presente como la forzosa e indeclinable consecuencia del engaño, de ahí que no quepa apreciar dicho vicio, cuando se acredite que el testador de todas formas tenía el propósito de ordenar su disposición de última voluntad en el sentido que lo hizo y

D) Que no presumiéndose el dolo, habrá de ser objeto de cumplido acreditamiento por parte de quien lo alega (SS. del T.S. de 10-5-72 y 7-1-75), ya que es tesis incontrovertida que aquél que invoca supuestos vicios de voluntad necesita probarlos debidamente como un hecho impeditivo de los efectos jurídicos normalmente atribuidos a las declaraciones emitidas en forma".

cuando [...] es inducido el otro a celebrar un contrato que, sin ellas, no hubiera hecho” (art. 1269 CC); “*El dolo incidental sólo obliga al que lo empleó a indemnizar daños y perjuicios*²⁰”.

- c) Que dol sigui “greu”, o el que també es coneix com a *dolus malus*. No n’hi ha prou amb simples atencions o mostres falses d’estima envers el testador (*dolus bonus*²¹) sinó que aquest i la resta de vicis de la voluntat, tal i com es desprèn dels preceptes que els regulen, i com confirma la jurisprudència²², han de tenir entitat suficient per tal de ser apreciats com a tals.

El *dolus bonus* constituiria tots aquells comportaments de menor entitat, però realitzats amb malícia: lloances, afalags, incitacions, petits comentaris mal intencionals... que, més que un vici de la voluntat, es podrien qualificar com a exageracions de la realitat o de les qualitats d’alguna persona o cosa.

Són actuacions que, per la seva naturalesa, a priori no serien suficientment rellevants com per a dirigir la voluntat d’una persona, ni influir en les seves decisions de manera concloent.

En canvi, el *dolus malus*²³, ja està format per comportaments més greus, que de vegades ratllen la intimidació, i que suposen molt més que simples exageracions o mostres d’afecte.

---

²⁰ Tot i que aquesta previsió està destinada per als negocis jurídics bilaterals, en els que concorren dues parts,), cosa que no ocorre en els testaments, exercint la primera sobre l’altra les maniobres doloses, i sent capaç d’impugnar el contracte la mateixa víctima del dol (estant facultada, *ex art.* 1270, a sol·licitar una indemnització per danys i perjudicis, tant si el dol que havia rebut va determinar que acabés realitzant el negoci, com si només va sofrir dol incidental.

²¹ En el Dret Romà, s’anomenava “*dolus bonus*” a les argücies no sancionades per la llei. Com que en l’antiguitat predominava la forma, a l’hora de considerar la calidesa dels actes jurídics, aquest tipus de dol era irrellevant, a no ser que el contracte contingué expressament una *clàusula doli*, és a dir, que s’hi estipulés la pèrdua d’eficàcia per concurrència de dol (ROJO AJURIA, Luis, *El Dolo en los contratos*, Civitas, Madrid, 1994, p. 232 i ss.).

²² STS 25 noviembre 2014, RJ 2014\6020: “*No bastando el llamado "dolus bonus", o lo que es lo mismo, el que con atenciones o cuidados especiales trata de dirigir a su favor la voluntad testamentaria*”.

²³ I. *Verba autem edicti talia sunt: "Quae dolo malo facta esse dicuntur, si de his rebus alia actio non erit et iusta causa esse videbitur, iudicium dabo."*

II. *Dolum malum Servius quidem ita definiit: machinationem quandam alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur et aliud agitur. Labeo autem posse et sine simulatione id agi, ut quis circumveniat; posse et sine dolo malo aliud agi, aliud simulari, sicuti faciunt, qui per eiusmodi dissimulationem deserviant et tuerent vel sua vel aliena: itaque ipse sic definiit dolum malum esse omnem calliditatem fallaciam machinationem ad circumveniendum fallendum decipiendum alterum adhibitam.*
Ulpiano conclou: “*la definició de Labeó és la verdadera*”

Las palabras del edicto son éstas: “Lo que se dijere que ha sido efectuado con dolo malo, si respecto de tal asunto no hubiere otra acción y pareciese existir justa causa, daré una acción”.

Hem de tenir present que, en els casos més greus, tals actuacions seran capaces d'anul·lar de forma quasi completa la voluntat de la persona, i substituir-la per la del seu autor. Es tracta de pressions molt més fortes. Així, el dol només serà apreciat pels tribunals com a vici de la voluntat quan es compleixin els requisits dels mencionats arts. 1969 i 1970 CC: quan sigui "causal", provocant la celebració (o no celebració) del negoci; i quan sigui "greu", plasmant-se en conductes que vagin més enllà de les simples mostres d'afecte i atencions, capaces de provocar aquesta mencionada relació de causalitat²⁴. Si no és així, no serà susceptible de ser apreciat com un vici invalidant del negoci, encara que la conducta sigui contrària a la bona fe, o no respongui a finalitats bondadoses i ben intencionades.

d) Que s'acrediti per part de qui l'al·lega: és a dir, que el dol no es presumeix, sinó que s'haurà de provar degudament²⁵, i així ho han anat reiterant els tribunals²⁶.

Les primeres sentències on el TS va resoldre aquesta qüestió van se les de 22 de març de 1941, 10 de maig de 1972, i 7 de gener de 1995²⁷, tot afirmant que:

"Habiendo declarado esta Sala que aun cuando la libertad del consentimiento tenga extraordinaria importancia en materia testamentaria y pueda el acto de disposición de los bienes para después de la muerte, al igual que los demás negocios jurídicos, ser impugnado por engaño doloso, según resulta del explícito precepto contenido en el artículo 673, en relación con la doctrina que sobre el concepto y requisitos del dolo establecen los artículos 1.269 y 1.270, no ha de perderse de vista que es también interés social fundamentalísimo el de la seguridad jurídica, en razón del cual y de las normas generales que rigen en orden a la prueba, es tesis incontrovertible que el que invoca supuestos vicios de voluntad necesita probarlos debidamente, como un hecho impeditivo de los efectos jurídicos normalmente atribuidos a las declaraciones emitidas en forma legal y, por ello, esta Sala, aplicando y salvaguardando tales cánones, no

---

Servio definió así el dolo malo: "Cierta maquinación para engañar a otro cuando se simula una cosa y se hace otra". Pero Labeón dice que se puede obrar sin simulación de manera que se engañe a alguien, y que también se puede sin dolo malo hacer una cosa y simular otra, como lo hacen los que con este tipo de simulación se ocupan de sus asuntos o cuidan de los ajenos. Y por eso él definió el dolo malo diciendo que es toda astucia, falacia o maquinación empleada para engañar, sorprender o defraudar a otro. [D., 4, 3, de dolo malo, I, 1 y 2 (Ulpiano)].

²⁴ ROJO AJURIA, Luis, *El Dolo en los contratos*, Civitas, Madrid, 1994, p. 250 i ss.

²⁵ STS 25 noviembre 2014: "Que no presumiéndose el dolo, habrá de ser objeto de cumplido acreditamiento por parte de quien lo alega (SS. del T.S. de 10-5-72 y 7-1-75), ya que es tesis incontrovertida que aquél que invoca supuestos vicios de voluntad necesita probarlos debidamente como un hecho impeditivo de los efectos jurídicos normalmente atribuidos a las declaraciones emitidas en forma".

²⁶ Entre moltes altres, ja que en la majoria de sentències que versen sobre el dol, se'n fa referència, la STS 8 junio 1995, RJ 1995\4637: "en general, los vicios del consentimiento, como temas de hecho, requieren una cumplida prueba, sin que el dolo pueda presumirse (Sentencias de 14 junio 1963 [RJ 1963\3057] y 21 mayo 1982 [RJ 1982\2586]), con la aclaración expuesta".

²⁷ Tal i com assenyala la ja mencionada STS 25 novembre 2014, relativa al dol testamentari.

menos que los que gobierna con un cierto grado de rigidez el funcionamiento de la casación, tiene declarado tantas veces que el dolo no se presume y tiene que probarse por la parte que lo al-lega”.

El fet que el testament sigui un negoci jurídic amb efectes *mortis causa*, cosa que comporta que el testador no pugui manifestar-se ni aclarir dubtes sobre les circumstàncies en les quals es va atorgar, ni corroborar si va concórrer dol; juntament amb la possibilitat de revocar-lo en vida²⁸, provoquen que els tribunals encara es mostrin més reticents a l'hora d'apreciar el dol, i de declarar la nul·litat testamentària. Per això, si les parts volen tenir alguna possibilitat de que el jutgi acabi declarant la ineficàcia, l'aportació de prova i l'acreditació del vici al·legat és condició *si ne qua non* per a la seva admissió. Una altra cosa és la forma de provar-se, acceptant-se no només la prova directa, sinó també la prova indirecta o de *presumpcions*, com veurem més endavant.

Les actuacions doloses

En la majoria de sentències que tenen per objecte l'al·legació del dol testamentari, el tribunal no entra a enumerar quin tipus de conductes, “de forma genera”, poden encabir-se dins el concepte, sinó que se centra en analitzar si les descrites per la part actora en el cas concret, i analitza si aquelles en particular són susceptibles de constituir-lo.

Ara bé, alguns autors sí s'han parat a il·lustrar i donar exemples del què podrien ser considerades actuacions doloses, de forma que el lector (i els tribunals en la seva aplicació pràctica) es puguin fer una idea més precisa de l'abast de les mateixes.

DE COSSÍO²⁹ creu que podrien consistir, per exemple, en la intercepció del correu o la immissió en els negocis i comptes del testador, l'intentar distanciar-lo (tant física com afectivament) dels amics i familiars, arribar a acomiadar el personal domèstic i els cuidadors professionals, prendre control dels seus negocis... tots aquests serien purs exemples, que mai s'han d'interpretar de forma restrictiva. Les actuacions doloses no són *numerus clausus*: poden ser de tota mena, i més adequades o menys a l'hora de viciar la voluntat el causant en cada cas concret. El més important serà prendre sempre en consideració les circumstàncies subjectives del testador, atès que la seva eficàcia determinant s'ha de valorar cas per cas, tenint en compte especialment les condicions de

---

²⁸ CAPILLA RONCERO, Francisco, “Nulidad e impugnabilidad del testamento. Algunas consideraciones sobre el régimen de la ineficacia del testamento inválido”, *Anuario de Derecho Civil*, núm. 1, 1987, p. 44.

²⁹ DE COSSÍO, Alfonso: “Dolo y captación en las disposiciones testamentarias”, *Anuario de Derecho Civil*, 1964, p. 278 i ss.

salut física i psíquica del testador, la seva edat, o bé la seva predisposició a ser sotmès a voluntats alienes (és a dir, la seva “fortalesa d’esperit”).

L’AP d’Astúries, en la SAP 23 juny de 1999, en el mateix sentit, afirma que el concepte de dol i les actuacions que hi van lligades s’han d’interpretar en un sentit ampli, ja que el dol no està limitat al precepte que preveu el CC en matèria contractual, podent consistir en qualsevol engany maliciós que provoqui un error o la simple maquinació tendent a captar la voluntat del testador. En definitiva, cap actuació dolosa, per si mateixa, és “objectivament” un vici de la voluntat: serà susceptible de viciar-la en la mesura que aconseguixi encaminar el testador a atorgar disposicions en un determinat sentit. A més, el dol també es podrien considerar com a dol aquelles omissions (dol en sentit *negatiu*³⁰) que es porten a terme amb la mateixa finalitat que les actuacions doloses “actives”: influir indegudament en la voluntat del testador³¹.

Alguns autors³², a partir de l’anàlisi jurisprudencial, defensen la idea que la redacció de l’art. 1269 CC és tant àmplia que permet qualificar com conducta dolosa, fins i tot les conductes “reticents”, és a dir, el fet de callar i no revelar algun fet transcendental, amb plena consciència que la bona fe exigiria que fossin revelades. Tot i que aquesta tesi l’han formada a partir de l’estudi del dol contractual, podria ser aplicable als testaments: el fet de que no explicar-li al testador algunes actuacions que altres potencials afavorits han portat a terme, i que podrien inclinar la voluntat de disposar en un sentit que no li interessa a l’actor del dol; o bé callar algun detall que, de ser conegut, influiria negativament en la seva voluntat, podrien ser exemples d’actuacions doloses omissives en seu testamentaria.

Ens podríem preguntar si és requisit necessari que les actuacions doloses comportessin algun resultat determinat: que provoquessin un error, com veurem més endavant; o bé que acabessin comportant l’atorgament efectiu del testament. La resposta és negativa. Tot i que sigui molt freqüent que les maniobres insidioses li acabin aportant al testador una visió

---

³⁰ STS 5 marzo 2010, RJ 984/2010: “El dolo es definido en el artículo 1269 del Código civil lo centra en palabras o maquinaciones insidiosas para mover la voluntad de la otra parte [...] Cuyas palabras o maquinaciones pueden tener carácter positivo o ser de tipo negativo en el sentido de la reticencia o silencio ante una situación que razonablemente podía pensarse lo contrario”.

³¹ Així mateix ho preveu el TS en diferents sentències, on deixa clar que el concepte de dol que es pot extreure de l’art. 1269 CC no solament comprèn les actuacions directes, sinó que també en són constitutives les reticències doloses: SSTs 6 juny 1953, RJ 1953\1658, 7 gener 1961, 20 gener 1964, RJ 1964\355, de forma que se’l situa en la mateixa situació potencialment invalidant del consentiment o voluntat (tot i que les sentències tinguin per objecte el dol *in contraendo*, es podria prendre de referència per als negocis testamentaris).

³² CARRASCO PERERA, Ángel (Dir.) “Los vicios del consentimiento”, *Tratado de la compraventa. Homenaje a Rodrigo Bercovitz*, Tomo I, Cizur Menor, Aranzadi, 2013, p. 347 i ss.

distorsionada de la realitat, i, conseqüentment, aquest acabi disposant de forma errònia (si entenem l'error com la realització del negoci en un sentit que no hauria estat el mateix, ni el realment volgut, de no intervenir-hi el dol), el CC no preveu expressament que l'actor del mateix aconseguint els seus propòsits, o que s'hagi de produir algun tipus de resultat³³. En definitiva, que les maniobres i actuacions doloses, per si mateixes, constitueixen vici de la voluntat, sempre que siguin suficientment greus i aconseguixin repercutir en la voluntat del testador.

La captació, la suggestió i l'engany com a modalitats del dol

La doctrina francesa i italiana del Segle XIX³⁴ defensaven l'argument que la captació i suggestió eren modalitats diferents de dol testamentari. Per una banda, definien la captació de la voluntat com a “aquell dol realitzat amb la finalitat d'induir al testador a atorgar testament en favor del disposant”. El terme prové de la paraula llatina *capio*, que significa “capturar”, “agafar alguna cosa aliena per tal de fer-la pròpia”. Per tant, no és estrany que les maniobres destinades a aconseguir disposicions en favor propi siguin qualificades com a “captació de la voluntat”.

Així, la captació es pot definir com un tipus de maniobra dolosa encaminada a determinar la voluntat del testador a fi que aquest realitzi disposicions en favor del propi actor del dol. En aquest mateix sentit, com una de les formes de manifestació del dol testamentari, la defineix el TS³⁵ quan afirma que: “*tal captación no es más en el sistema sucesorio que una modalidad del dolo causal específicamente dirigido a excluir, en todo o en parte de una sucesión, a determinados sujetos que en otro caso serían llamados a ella por ley o por el testador*”.

Pel que fa a la suggestió, considerava la doctrina francesa que aquesta es pot identificar amb les atencions o insinuacions portades a terme per una persona per tal d'induir a una altra a atorgar testament en favor d'un tercer. Aquesta segona modalitat del dol, en què les actuacions no van dirigides a obtenir un benefici propi, sinó a afavorir a altres persones, és acceptada per unanimitat tant per la doctrina com en la jurisprudència. Si tornem a fer una lectura de l'article 673 CC “*Será nulo el testamento otorgado con violencia, dolo o*

---

³³ En aquest sentit, ROJO AJURIA *El Dolo*, entre altres.

³⁴ VERDERA IZQUIERDO, Beatriz, *La Nulidad del Testamento o Disposiciones Testamentarias*, Aranzadi, 2011, pg. 100, quan cita a DE COSSÍO, Alfonso, op. cit., p. 277.

³⁵ STS 1 junio 1962, RJ 1962/2619.

fraude”, o de l’article 422-1 CCCat “*És nul el testament [...] atorgat amb engany, violència o intimidació greu*”, no consta en cap lloc que el dol exercit només pugui beneficiar al seu actor.

Aquesta distinció, en l’actualitat, tampoc té massa transcendència, ja que tant l’una com l’altra, si són al·legades pels interessats i apreciades pel tribunal, comportaran la nul·litat del testament³⁶. Així mateix ho assenyala ROMERO: “*la Sentencia de 28 de Febrero de 1883 (Tribunal Suprem), tomada como paradigma por la Jurisprudencia italiana, afirmaba que «si la captación puede incluir el concepto de malas artes y manejos dolosos para aprovecharse de la liberalidad a favor propio, la sugestión, como la misma palabra indica, se refiere a una disposición que alguno, con torcidas intenciones y manejos, haya insinuado en el ánimo del testador, ya a su propio favor, ya en ventaja de otro. Pero si la sugestión y la captación representan dos maneras distintas mediante las cuales el dolo puede actuar sobre el ánimo de otro, los efectos, por lo demás, son idénticos, en cuanto con el dolo se quita o disminuye la espontaneidad que es carácter esencial del testamento, y se llega con ello a obtener una disposición que el testador no habría dictado si no hubiera sido captado o sugestionado*”.

Pel que fa a l’engany, el TS, en les citades sentències de 1972 i 1977, quan definia el concepte de dol testamentari, també assenyalava (després d’establir que “*hay dolo testamentario cuando con palabras o maquinaciones insidiosas [...]*”) que el dol “*se manifiesta no sólo bajo la forma de engaño doloso sino también de captación o sugestión del ánimo del testador*”. Per tant, el TS contemplava a “l’engany dolós” com una altra modalitat, juntament amb la captació i suggestió de la voluntat.

En definitiva, totes tres constitueixen modalitats en què un mateix vici de la voluntat (el dol) es pot manifestar; i les seves conseqüències també són les mateixes (la nul·litat testamentaria), de forma que en la pràctica gairebé serien assimilables. Potser, per aquest motiu, s’explicaria que el legislador català, tant en la redacció de l’anterior Codi de

---

³⁶ ROMERO COLOMA, Aurelia María, “Dolo, fraude, violencia e intimidación: problemática jurídica de los vicios testamentarios”, *Revista de Derecho de Familia*, núm. 57, 2012, p.3: “*Hay que resaltar que algunas definiciones han quedado trasnochadas, como por ejemplo la que indica que es captatoria la disposición testamentaria hecha con el fin de inducir al favorecido a otorgar testamento a favor del disponente, o la de que son constitutivas de sugestión testamentaria las atenciones, sugerencias o estímulos realizados con objeto de inducir a otra persona a otorgar testamento, consiguiendo inclinar su voluntad en un determinado sentido*”.

Successions (art. 126), com en l'actual Llibre IV, relatiu a les successions, faci servir el concepte “engany” i no “dol”, quan fa referència als vicis de la voluntat (art. 422-1).

En aquest sentit es pronuncia DE COSSÍO³⁷, quan cita a Decimus, el qual afirmava: “*Dolus a fraude differt velut genus a specie*” (el dol es diferencia del frau, com el gènere de l'espècie).

Els subjectes del dol

Tot i que la diferenciació entre suggestió i captació de la voluntat com a modalitats del dol no tingui massa transcendència en la pràctica, sí que porta associada una idea molt més rellevant: el fet que les actuacions doloses no hagin de beneficiar imperativament al seu actor. En primer lloc, cal fer una distinció entre si el negoci jurídic és unilateral (com és el cas dels testaments) o bilateral (contractes). Mentre que en el primer cas el dol ha de provenir necessàriament d'una tercera persona, en els contractes pot ser exercit tant per un tercer com per una de les parts contractants (o bé per totes dues). Però com que el supòsit que ens interessa analitzar és el del dol testamentari, en aquest cas l'actor sempre serà un tercer aliè al negoci jurídic (aliè al testament, diferent al causant). És a dir, el *subjecte actiu* del dol és una persona diferent al propi testador, que en serà la víctima o *subjecte passiu*. A més, no cal que aquest actor porti a terme les actuacions en benefici propi: també pot realitzar-les per tal de que la voluntat del testador afavoreixi a una tercera persona³⁸.

III. DELIMITACIÓ DEL DOL VERS FIGURES SIMILARS

El dol i la capacitat testamentaria

Una cosa és que el testador sigui conscient de l'acte que realitzarà, i en compregui les seves conseqüències, és a dir, que tingui capacitat suficient per a poder atorgar-lo, d'acord amb la llei³⁹; i una altra, de diferent, és que tot i “aparentment” ser plenament conscient del

---

³⁷ Op. Cit. p. 280.

³⁸ VERDERA IZQUIERDO, Beatriz, La Nulidad del Testamento o Disposiciones Testamentarias, Aranzadi, 2011, pg. 100, entre altres, ja que la idea que les maniobres doloses no han d'afavorir imperativament el sue autor és acceptada de forma unànime per la doctrina: ROCA I TRIAS, Encarnación, “La ineficacia de las disposiciones”; GÓMEZ POMAR, Fernando, “Comentarios al Código civil; molts altres.

³⁹ Art. 662 CC: “Pueden testar todos aquellos a quienes la ley no lo prohíbe expresamente”; art. 663: “Están incapacitados para testar: 1. Los menores de catorce años de uno y otro sexo. 2. El que habitual o accidentalmente no se hallare en su cabal juicio”.

negoci testamentari que està realitzant, la seva voluntat de portar-lo a terme no respongui a un fonament totalment lliure i voluntari, perquè algú (l'actor del dol) l'ha induït a disposar en un determinat sentit.

En el cas de la manca de capacitat, no hi ha voluntat d'atorgar testament; mentre que en el dol testamentari, sí hi és, aparentment, però no correspon a la inicial, lliure d'actuacions insidioses. En un pla teòric, aquesta distinció és clara: ara bé, és a la pràctica quan es presenten més dificultats a l'hora de distingir una i altra, ja que en la majoria de casos el testador era un ancià. No és imperatiu, però sí freqüent que amb l'edat vagin disminuint (deixant de banda l'aparició de malalties o trastorns psíquics, que constituiria un supòsit diferent) les capacitats psíquiques i de l'intel·lecte: per això, moltes vegades la impugnació d'un testament on va concórrer dol testamentari, es basa en la manca de capacitat del causant⁴⁰, o bé s'al·leguen conjuntament la incapacitat del causant i la concurrència de dol, de forma que es podrien formar confusions o assimilacions no encertades (una persona incapaç no comprèn el significat i transcendència dels seus actes, i, per tant, li manca tota capacitat volitiva: no té voluntat, ni lliure ni viciada). Un exemple d'aquest tipus de confusions, sobretot en la part que exercita l'acció, el trobem en la SAP Toledo de 20 de maig de 2013⁴¹, quan el tribunal recorda que: *“En este caso, como paso previo a la resolucion de las cuestiones planteadas y ante lo prolífico de las alegaciones vertidas en los recursos y la oposicion a los recursos, la Sala debe señalar que la demanda ejercitaba una accion de nulidad de los citados testamentos por vicio de la voluntad del testador causado por dolo, no por falta de capacidad mental de los testadores para otorgar sus testamentos, por lo que todas las alegaciones y pruebas sobre la capacidad de ambos testadores nada tienen que ver con la accion ejercitada, una vez considerada la existencia de aquella capacidad por el notario/s ante quien se otorgaron los testamentos lo que goza de una presuncion de certidumbre sobre la misma, por lo cual tal cuestion no merece mas consideracion en la presente sentencia”*.

Una altra diferència entre aquestes dues figures és que, mentre que no hi ha cap norma expressa destinada a “vetllar” per a que la voluntat sigui declarada totalment lliure de vicis,

---

⁴⁰ Algunes sentències on s'al·lega manca de capacitat del testador, però alhora la concurrència de dol testamentari, de forma que són podrien ser confosos fàcilment, entre altres: l'AP Álava (Sección 1ª), sentència núm. 244/2012 de 8 mayo. JUR 2014\145662; AP Islas Baleares (Sección 4ª), sentència núm. 382/2004 de 7 septiembre. JUR 2009\96895; AP A Coruña (Sección 3ª), sentència núm. 43/2014 de 7 febrero. AC 2014\322; AP Valencia (Sección 11ª), sentència núm. 43/2007 de 24 enero. JUR 2007\250761; AP Ourense, sentència núm. 314/2004 de 29 diciembre. AC 2004\2108.

⁴¹ Sentència núm. 132/2013 de 20 mayo, AC 2013\1152.

sí s'estableix un requeriment per als notaris en relació al control de capacitat dels testadors, quan aquests atorguin testament notarial obert. Així, l'art. 696 CC⁴² estableix que “*El Notario dará fe de [...] que, a su juicio, se halla el testador con la capacidad legal necesaria para otorgar testamento*”. En canvi, el legislador guarda silenci respecte al control notarial del dol testamentari⁴³: ara bé, la gran importància de la figura del notari com a instrument de “control” de l'adequació dels documents públics a la legalitat, ja comporta, en certa forma, una exigència de bona praxis professional i de diligència per part de la persona del notari.

Finalment, tampoc hem de perdre de vista el principi *favor testamenti*, i el principi de seguretat jurídica, que busquen preservar el negoci jurídic tal i com va ser realitzat pel seu autor, de forma que la seva modificació o eliminació es faci en base a motius de pes i ben raonats; i que, en última instància, comportarà que els tribunals no declarin la ineffectivitat d'un testament a no ser que el vici susceptible de provocar-la sigui acreditat de forma prou contundent com per a “vèncer” aquests principis tant rellevants en matèria testamentària.

Finalment també cal assenyalar que, en els testaments notariaus oberts, el CC estableix que el notari ha de .... que el testador atorgui el testament amb capacitat natural; no estableix, però, cap obligació de control envers els testadors afectat per dol, tot i que, d'altra banda, si el notari porta a terme una bona praxis, també seria perfectament lícit que advertís dels possibles vicis de la voluntat, i actués en conseqüència.

El dol i l'error

La distinció entre aquestes dues figures, potser és de les més difícils de realitzar, atès que, en molt casos, les dues estan estretament lligades per una relació de causa-efecte: de forma que les actuacions doloses acaben produint un error en el testador, perquè li han creat una imatge “distorsionada” de la realitat.

Però, encara que sigui el cas més freqüent en els supòsits de dol, l'error no és una conseqüència imperativa del mateix⁴⁴. És perfectament possible l'existència de dol en

---

⁴² En el mateix sentit, el CCCat (art. Article 421-7): “*El notari ha d'identificar el testador i n'ha d'apreciar la capacitat legal en la forma i pels mitjans que estableix la legislació notarial*”.

⁴³ Audiencia Provincial de Guipúzcoa (Sección 1ª) 10 septiembre, JUR 2003\95188: “*debemos señalar en primer lugar que en el momento del otorgamiento del testamento cuya nulidad se solicita, el Notario tan solo da fe de que la Sra. Virginia tenía la capacidad necesaria para testar pero no así de la situación en la que se podía encontrar la misma no debiendo olvidar que no se insta la nulidad por otorgamiento por falta de capacidad, sino en base al art. 673 CC, circunstancias sobre las que no puede extenderse la fe pública registral*”.

⁴⁴ Díez-Picazo, *Fundamentos*, p. 172.

casos que l'actor del mateix s'aprofita, de mala fe, de la situació de debilitat del testador a fi de captar-li il·lícitament la voluntat, sense induir-lo a error⁴⁵. En aquest sentit sembla afirmar-ho en alguna sentència el TS, com en la de 26 d'octubre de 1981⁴⁶: *“la noción del dolo carga su acento, en cualquiera de sus formas, en la conducta «insidiosa» (art. 1269 del C. Civ.) del agente, en la maquinación o astucia, activa o pasiva, por acción o por omisión, del que induce al otro a contratar, no en el error inducido de éste, independientemente de que esta situación psicológica se dé o no en él, dadas las diferencias y consecuencias distintas entre los dos vicios del consentimiento, error y dolo”*.

DE COSSÍO, creu, a més, que si l'error i el dol constituïssin un mateix vici de la voluntat, no serien regulats de forma separada i diferenciada⁴⁷.

Aquest mateix autor, tot citant a Pollock⁴⁸, transcriu una diferenciació molt interessant que aquest últim autor fa respecte al dol i l'error, i que pot aclarir dubtes a l'hora de delimitar-los. Així, segons aquest jurista anglès, hi ha tres formes en què la el consentiment o voluntat no són realment lliures i sinceres:

- a. Quan la persona ignora alguns fets de la realitat, però aquesta ignorància no és causada per actes d'un tercer (Pollock l'anomena “mistake”): error
- b. Quan la ignorància és causada per un altre, però aquest no tenia la intenció de provocar-la (“miss representation”): falsa representació
- c. Quan la ignorància és causada de forma intencionada per un tercer (“fraud”): dol

El dol, i la violència i la intimidació

Una de les altres diferenciacions que s'han de realitzar és la del dol envers la violència i intimidació. Aquestes dos últimes, com a vicis de la voluntat, també mantenen diferències entre elles: mentre que la violència és entesa com la *vis física*, és a dir, la utilització d'una força irresistible per tal d'arrancar el consentiment del testador⁴⁹, la intimidació està més

---

⁴⁵ MORALES MORENO, "Comentario a arts. 1269 y 1270", en ALBALADEJO/DÍAZ ALABART (Dir.), *Comentarios al Código Civil*, p. 384.

⁴⁶ RJ 1981\4001.

⁴⁷

⁴⁸ Op. Cit. p.279

⁴⁹ Art. 1267 CC: *“Hay violencia cuando para arrancar el consentimiento se emplea una fuerza irresistible. Hay intimidación cuando se inspira a uno de los contratantes el temor racional y fundado de sufrir un mal inminente y grave en su persona o bienes, o en la persona o bienes de su cónyuge, descendientes o ascendientes. Para calificar la intimidación debe atenderse a la edad y a la condición de la persona.*

relacionada amb la coacció psíquica, quan s'inspira una por o temor a la víctima, i que també és admesa com a causa d'invalidesa del testament, tal i com declarà el TS en la sentència de 22 de febrer de 1934⁵⁰.

Igual que les maniobres doloses, la intimidació (que seria la figura que més s'assimilaria al primer, atès que totes dues són altament subjectives, i que s'han de contemplar en relació amb la víctima i el cas concret, a l'hora d'analitzar-ne la seva viabilitat) i tot el seguit d'actuacions amenaçadores i creadores de temor greu en el testador, han de tenir entitat suficient, essent susceptibles s'inhibirà la seva llibertat i pressionar-lo fins a tal punt que realitzi un negoci que, d'altra forma, o no hagués atorgat, o les disposicions contingudes en el mateix haguessin estat diferents.

Fins i tot hi ha autors que es qüestionen si en els casos de violència física hi hauria o no, realment, una "mínima" voluntat en el testador de realitzar el negoci⁵¹. El que sí que comporten ambdós, de la mateixa forma que el dol, és que tots atempten contra la lliure voluntat, atès que provoquen la influència d'un tercer sobre el testador destinada a alterar les seves decisions.

La diferència, segons alguns autors⁵², radica en que els motius que empenyen al causant a atorgar un testament en sentit diferent al que hagués realitzat de forma lliure i sense interferències: en el cas del dol els motius són *ficticis*, mentre que en la violència són reals. Un exemple seria l'exposat pel mateix DE COSSÍO, tot citant a Carnelutti⁵³: "*si amenazo a alguien con matarle si no hace testamento a mi favor, es violencia; en tanto que si le hago creer que otro le matará, es dolo*".

El temor de desagradar a las personas a quienes se debe sumisión y respeto no anulará el contrato".

⁵⁰ STS 22 febrero 1934, RJ 1934\274: "*Que, concretamente al negocio unilateral testamentario, inspirado en una moción de liberalidad que, por lo mismo requiere mayor diafanidad y limpieza en las moliciones electivas, la ley establece normas depuradoras de la libre determinación en el querer del causante y entre ellas sanciona con nulidad el instrumento otorgado mediante violencia, dolo o fraude; bien entendido, que dominada la institución testamentaria por la concepción apriorística de la autonomía de la voluntad, no limita la norma legal el sentido de «violencia» al de fuerza material al invencible «vis atrox, vis divina, vis maior» con una inconsecuencia e ilogismo impropios de la naturaleza jurídica de la institución, de su importancia social y de la sistemática del Código Civil, sino que embebe en ella la coacción moral intimidatoria, causal, grave e injusta, porque tal criterio responde así a la dirección del pensamiento que guía este aspecto trascendente de la sucesión «extestamento» en nuestro derecho*".

⁵¹ "La intimidación ha de ser diferenciada de la violencia en sentido estricto. Efectivamente, la violencia supone, no un vicio de la voluntad, sino la falta absoluta, la ausencia o plena carencia de voluntad" (ROMERO COLOMA, Aurelia María, *Dolo, fraude, violencia e intimidación*, p.1)

⁵² DE COSSÍO, *El dolo*, p. 284.

⁵³ Carnelutti: "Captazione del testamento e indegnità a succedere", en *Rivista di Diritto Civile*, p. 193 (citad en l'obra de DE COSSÍO).

IV. LA PROVA DEL DOL

El moment d'apreciar el dol

Tot i que el dol, la violència i la intimidació són circumstàncies que poden concórrer en un moment determinat, els seus efectes solen perdurar al llarg del temps, sobretot tractant-se d'una persona gran⁵⁴. De fet, una de les característiques més assenyalades del dol testamentari⁵⁵, és que no és producte d'una sola actuació puntual, sinó que el seu actor perllonga les maniobres en el temps, a fi d'assegurar-se la “submissió” de la voluntat del testador fins que aquest darrer mori i s'obri la successió.

Ara bé, això no contradiu el fet que, en l'àmbit probatori, el dol només es pugui apreciar quan existeixi en el moment de testar, o bé en períodes immediats⁵⁶, en el sentit que les actuacions posteriors a l'atorgament, per si mateixes, no són susceptibles de demostrar que va concórrer dol amb anterioritat⁵⁷. És a dir, que el dol ha de concórrer en el moment d'emetre la declaració de voluntat, tot i que la naturalesa de les mateixes actuacions pugui comportar que aquestes es produïssin una mica abans de l'atorgament del negoci, perquè a través d'elles, de forma continuada, el subjecte actiu havia anat influït en la voluntat del testador fins que aquest últim havia acabat “sucumbint” a realitzant-lo.

Multitud de testaments

També pot produir-se el supòsit en que el causant hagués atorgat més d'un testament al llarg dels anys⁵⁸. Tot i que, com a regla general, el testament posterior revoca l'anterior, les normes civils permeten que aquell subsisteixi si es manifesta expressament en aquest últim: de forma que és possible que els tribunals es trobin davant de supòsits en què el causant havia atorgat diversos instruments (compatibles entre sí) en diferents moments de la seva vida.

---

⁵⁴ AP Guipúzcoa (Sección 1ª) Sentencia núm. 302/2002 de 10 septiembre. JUR 2003\95188.

⁵⁵ De Cossío, El dolo, p. 285.

⁵⁶ STS 31 marzo 2004, RJ 2004, 1717.

⁵⁷ Audiencia Provincial de Toledo (Sección 1ª) Sentencia núm. 132/2013 de 20 mayo. AC 2013\1152

⁵⁸ Sense perdre de vista el fet que el testament posterior revoca l'anterior (revocació tàcita), si el testador no manifesta la voluntat que aquell subsisteixi, d'acord amb l'art. 739 CC: “El testamento anterior queda revocado de derecho por el posterior perfecto, si el testador no expresa en éste su voluntad de que aquél subsista en todo o en parte. Sin embargo, el testamento anterior recobra su fuerza si el testador revoca después el posterior, y declara expresamente ser su voluntad que valga el primero”; i l'art. 422-9 CCCat, en el mateix sentit.

Si es produeix aquest cas, i s'acaben impugnant tot al·legant la concurrència de dol, el conjunt de testaments poden ser tinguts en compte a l'hora de determinar la existència del vici de la voluntat; però això no implica que la part actora de la demanda no hagi de provar de forma separada, en cadascun d'ells, la concurrència de dol testamentari. És a dir, el dol ha d'acreditar-se respecte de cada testament en concret; i, conseqüentment, pot ser que el jutge acabi declarant la nul·litat dels uns, però no l'aprecii respecte dels altres⁵⁹.

Les dificultats probatòries

Un dels problemes més grans que presenta aquest vici de la voluntat és, precisament, la seva difícil acreditació. En la majoria dels casos, les demandes fracassen perquè la part actora no aconsegueix provar la concurrència de dol d'una forma suficientment contundent com per a que el tribunal l'aprecii, a pesar dels principis *favor testamenti* i de seguretat jurídica, als que fèiem referència anteriorment. Sense anar més lluny, aquesta seria la imatge “gràfica” que qualsevol persona es trobaria a l'hora de portar a terme un anàlisi jurisprudencial relatiu a la declaració de nul·litat per dol:

ROMERO COLOMA creu que, de certa manera, aquestes dificultats són lògiques, atès que és francament difícil demostrar fets tant altament subjectius. Tal i com il·lustra la mateixa: “*Clásico es el caso de la STS de 1 de junio de 1962, en el que se rechazó la nulidad invocada del testamento del Duque de Medinaceli. A pesar de reconocer la sentencia que el hecho de otorgar seis testamentos en total hace pensar en una voluntad débil y tornadiza, no por ello puede estimarse que su voluntad fuera muy dispar –se apreció que los seis testamentos contenían las mismas disposiciones de atribución patrimonial–. Se volvió a indicar que no puede confundirse el hecho de testar muchas veces con el hecho de ser captado en su voluntad*”. És a dir, que no sempre el fet d'atorgar multitud de testaments, o que el seu contingut no sigui “adequat” segons les regles morals de la societat

---

⁵⁹ AP Toledo (Sección 1ª) 20 mayo 2013, AC 2013\1152: “*El dolo ha de probarse respecto de cada testamento de cada testador según los hechos que se hayan acreditado como concurrentes al tiempo de su otorgamiento de los que dicho dolo pueda deducirse lógicamente, o lo que es lo mismo, cada testamento de cada testador podrá declararse nulo por concurrir causa probada para ello en el momento de su otorgamiento, no porque exista o pueda existir causa para ello en otro testamento posterior o anterior separados en el tiempo unos de otros y así la nulidad en bloque de los cuatro testamentos que declara la sentencia podrá confirmarse si al otorgamiento de cada uno de ellos concurre prueba de que ha mediado dolo, de forma que los hechos apreciados como probados, de los que parte la acreditación del hecho presunto, se refieren o aparecen al tiempo de todos y cada uno de dichos testamentos, pero no puede apreciarse sin mas por trasladarse unos hechos o circunstancias determinantes del hecho presunto (la maquinación insidiosa) a unos testamentos aunque realmente aquellos hechos acreditados solo consten al tiempo de otros testamentos*”.

en què convivia el causant (les quals poden també variar altament, segons el moment històric i la situació geogràfica de cada), no implica imperativament que la voluntat d'aquell no s'hagués format de manera totalment lliure i espontània.

Com bé ja s'ha anat assenyalant, un dels requisits fonamentals del dol és que aquest ha de ser objecte d'una deguda acreditació: el dol no es presumeix⁶⁰. Ara bé, encara que la existència del dol ha de ser demostrada, no és necessari que aquesta prova sigui constituïda únicament pel testament impugnat i per les disposicions que s'hi contenen, sinó que pot ser provat per qualsevol mitjà, a través d'altres documents (cartes o notes en què el testador explicava perquè havia realitzat aquell acte, en aquell determinat sentit, o deixava entreveure, d'alguna forma, que no havia emès la seva voluntat de forma totalment lliure); de testimonis (sobretot aquelles persones que no tenen cap interès en la successió); o bé mitjançant l'acreditació d'un seguit de *presumpcions*. Aquesta darrera és admesa expressament pel Tribunal Suprem⁶¹, el qual afirma que l'acreditació directa dels vicis de la voluntat és molt difícil de portar a terme, atès que en la majoria dels casos simplement no existeixen proves d'aquest tipus; i que és perfectament lícita l'acreditació del dol a través de la prova de presumpcions, regulada en l'art. 386 LEC. A partir d'aquestes, que sí que es poden acreditar directament, el jutge pot arribar a la conclusió que els altres fets, més controvertits, també han existit. Per tal d'arribar al raonament final, però, haurà de portar a terme un raonament lògic-deductiu⁶², i valorar fins a quin punt hi ha relació entre els uns i els altres.

Cal notar que no són el mateix els *indicis* que les presumpcions, i, conseqüentment, tampoc es pot equiparar la prova de presumpcions amb la prova indiciària. La relació entre les presumpcions, els fets directament provats, i la conseqüència final és molt forta. Tant, que gairebé es necessita (en base a les regles de la lògica) relacionar els tres per arribar a un supòsit de fet complet. Per això, creu el mateix autor, que quan les presumpcions estan ben fonamentades “constitueixen una prova molt més vàlida que la mateixa testifical, ja que es

---

⁶⁰ Com ja ha anat manifestant, clarament el TS al llarg de les sentències. Així, per exemple en la mencionada STS 25 novembr 2014: “*El dolo no se presume sino que habrá de ser objeto de cumplido acreditamiento (S. 7 de enero de 1975, en concordancia con las de 22 de marzo de 1941 y 10 de mayo de 1972)*”.

⁶¹ Tribunal Supremo, Sala Primera, de lo Civil, Sentencia 686/2014 de 25 Nov. 2014, Rec. 1969/2013

⁶² ESCRIVÀ RUBIO, Maria, “¿Resulta siempre posible practicar prueba en contrario de una presunción judicial? Y por cierto, prueba ¿de qué?”, *Actualidad Jurídica Uría Menéndez*, núm. 7660, 2011.: “*Las presunciones judiciales, por tanto, están configuradas por tres elementos: el hecho base, el hecho presunto y el vínculo lógico que debe mediar entre ambos, que debe ser “preciso y directo”, es decir, entre aquellos debe haber una conexión, coherencia o congruencia que haga razonable presumir uno tomando como base el otro, a través de una operación deductiva que deberá realizarse según la “lógica media”¹, el “raciocinio lógico”², el “buen criterio” del juez³ o “las reglas del criterio humano”⁴*”.

recolzen sobre les lleis que regeixen el nostre pensament i raó”. En canvi, la relació que hi ha entre els indicis i els fets provats és més “probable” (indicis) que “necessària” (presumpcions).

ROCA I TRIAS, en la STS de 15 de desembre de 2010 (fonament 4t)⁶³, recorda quina és la doctrina jurisprudencial respecte a la prova de presumpcions. En concret, fa referència a una sentència del mateix tribunal, la qual recull el concepte de presumpcions: *“La sentencia de esta Sala de 14 mayo 2010 resume la doctrina acerca del concepto de presunción y dice: “Se ha dicho que las presunciones son operaciones intelectuales que consisten en tener como cierto un hecho, denominado hecho presunto, a partir de la fijación formal de otro hecho denominado hecho base, que debe haber sido probado. Como afirma la sentencia de 23 febrero 2010, “[l]a elaboración de las presunciones judiciales forma parte del procedimiento de valoración de la prueba y del conjunto de operaciones de carácter epistemológico y jurídico-institucional que deben llevarse a cabo para fijar los hechos en los que debe fundarse la decisión[...]”, de modo que, como afirma la sentencia de 6 noviembre 2009, las presunciones judiciales admitidas como medio de prueba en el art. 386 LEC deducen “a partir de un hecho admitido o probado, la certeza de otro hecho siempre que entre el primero y el segundo exista un enlace preciso y directo según las reglas del criterio humano” y añade dicha sentencia que “solo cuando sentada la realidad del hecho-base, el tribunal se aparta de tales reglas para llegar a conclusiones ilógicas en su proceso deductivo, puede entenderse que se ha vulnerado el derecho fundamental a la tutela judicial efectiva (art. 24 CE) [...]”.* No hi ha dubte, doncs, de que la prova del dol a través de les presumpcions, serà un dels mecanismes més adequats, donada la naturalesa de les actuacions que el constitueixen, a l’hora de que la part demandant de la nul·litat testamentària l’acrediti com és degut. I aquestes variaran en relació a les circumstàncies del supòsit de fet concret, i a les característiques del causant. Ara bé, de l’anàlisi jurisprudencial⁶⁴ es poden extreure un seguit de presumpcions que es van repetint en les demandes i al·legació del dol. Aquests són:

a) El testador era ancià

---

⁶³ EDJ 2010/265175.

⁶⁴ Entre altres, les més rellevants: AP Alicante, Sec. 7ª, AC 2000\2415 ; AP Toledo, Sec. 1ª, AC 2013\1152 ; TS, RJ\2014\6020.

En una persona gran, la línia que separa la voluntat viciada, de la incapacitat, encara és més fina i imperceptible. Cal recordar que, tal i com assenyalen la doctrina⁶⁵ i la jurisprudència⁶⁶, una cosa és que la persona no sigui capaç per a testar (perquè té les facultats mentals o físiques tant deteriorades que no li és possible), i una altra de diferent és que tot i tenir capacitat per a fer-ho, no sigui plenament lliure per a declarar la seva voluntat, atès que aquesta ha estat viciada, manipulada. Tot i que les persones grans no estiguin incapacitades pel sol motiu de tenir certa edat⁶⁷, és obvi que les seves facultats, tant mentals com volitives, aniran disminuint i deteriorant-se amb el pas del temps. Això, gaudint de bona salut i sense patir cap malaltia més greu afegida. Però, malauradament, la regla general és que els testadors ancians, a més de trobar-se en una edat avançada al moment d'atorgar testament, la persona també pateixi alguna malaltia més greu i que n'incrementa la debilitat. A més, és del tot comprensible que es vulgui disposar per després de la mort en cas que sigui probable que aquesta arribi ben aviat: i això, patint una malaltia greu o fins i tot terminal, és un fet que es pren en consideració. Per això una de les actuacions que porten a terme les persones que es troben en aquest estat és, precisament, “deixar els assumptes arranats”. Cal tenir en compte que la pròpia dolència afeblirà tant física com psicològicament a la víctima d'uns possibles ardis dolosos, en els que l'autor dels mateixos aprofita aquesta situació tant propícia per a intentar arrancar-li les disposicions d'última voluntat.

Si s'analitzen les sentències relatives a la demanda de nul·litat de testaments atorgats per ancians, en la majoria, el fonament de la nul·litat és la manca de capacitat del causant i no un vici de la voluntat. I, alhora, en les poques sentències en que el jutge acaba estimant la pretensió, la dispositiva de la sentència es basa en la incapacitat i no en un vici de la voluntat. Perquè, igual que és més freqüent al·legar la nul·litat testamentària per incapacitat que per dol testamentari, és igual de comú que aquest sigui al·legat de forma

---

⁶⁵ ALBARUCHE DÍAZ-FLORES, Mª Mercedes, “El juicio de capacidad”, p. 15.

⁶⁶ AP Toledo (Sec.1^a), núm. 132/2013 de 20 maig, AC 2013\1152 (fonament 3r).

⁶⁷ Tal i com assenyalava el Tribunal Suprem en la STS (Civil) 1 febrer 1956, RJ 1956\680: “la capacidad mental de todo testador se presume, salvo, prueba en contrario, y que ha de entenderse que dicha capacidad, ha de referirse siempre y, en todo caso, al momento mismo de ser otorgada la última voluntad”; de manera que, en seu testamentària, la capacitat mental indispensable per a fer testament constitueix una *presumpció iuris tantum*, que només es pot destruir amb una prova “evidente y completa” (STSS 8 maig 1922 i 3 febrer 1951), o que, si no es pot demostrar de forma tant directa, almenys sigui “muy cumplida y convincente” (STSS 10 abril 1944 i 16 febrer 1945). Fins i tot si la persona ha sofert algun tipus de malaltia o alteració mental, per a que aquesta sigui considerada com a causa de manca de capacitat, s'ha hagut de manifestar en el mateix moment en que s'ha emès la declaració de voluntat (STS 23 març 1894). A més, en els testaments notariais, aquesta presumpció encara estarà més reforçada, requerint-se una prova en contra encara més contundent, que sigui capaç de contradir aquesta la fe pública notarial (SSTS 10 març 1994 i 16 febrer 1945).

subsidiària o que es deixi entreveure en el relats del fet. Per això, tot i que s'han dictat molt poques sentències sobre dol testamentari, si s'analitza la jurisprudència amb més detall, s'adverteix que aquest està present en molts dels casos en que, en principi, es debatia sobre la capacitat del testador⁶⁸.

Aquest últim fet no és gens estrany: si ja és difícil provar la manca de capacitat, necessitant informes mèdics o testimonis contundents sobre la mateixa, encara és una tasca més àrdua demostrar que s'han portat a terme maniobres doloses. Les maniobres doloses normalment consisteixen en petites mentides, actuacions subtils, pressions que es van acumulant en el temps i que, com la gota d'aigua que cau sobre la pedra, al final acaben canviant o dirigint la voluntat del testador. Però, precisament, al ser petits detalls i accions de caràcter subtil, costen molt més de demostrar. A més, cada vegada més, les persones ancianes es troben soles i desemparades, molt mancades d'afecte. Són víctimes ideals, ja que és molt menys probable que s'acabin adonant que s'està atemptant contra la seva lliure voluntat. Potser, fins i tot sent-ne parcialment conscients, no manifestaran cap queixa, per por de perdre aquestes atencions. Seran les persones del seu entorn les que advertiran aquestes accions mal intencionades. Per això, més que en informes mèdics, la prova del dol normalment es basa en la prova testifical del cercle afectiu més proper.

b) El testador tenia les facultats volitives i intel·lectuals disminuïdes

Estretament relacionada amb la anterior, aquesta és un tret característic de gairebé totes les víctimes del dol. Deixant de banda que l'edat avançada, per si mateixa, ja comporta el deteriorament de les facultats en general (encara que no es pateixi cap tipus de malaltia neuro degenerativa, les capacitats memorístiques i de raonament mai seran les mateixes que quan la persona era jove), pot ser que el testador patís algun tipus d'afecció afegida en un període proper a l'atorgament de testament.

És cert que, en cas que el subjecte ja no es pugui governar per ell mateix, se l'haurà d'incapacitar; però hi ha molts casos en que el diagnòstic no és tant greu com per acabar arribant a aquest extrem, ni és necessari que la incapacitació sigui total, privant-lo de poder realitzar disposicions testamentàries⁶⁹. El cas típic del testador amb les facultats volitives i intel·lectuals disminuïdes és aquell que sofreix alguna malaltia mental o trastorn

---

⁶⁸ TS (Civil), 13 octubre 1990, RJ 1990\7863; AP A Coruña (Sec. 3ª), núm. 43/2014 de 7 febrer, AC 2014\322; AP Valladolid (Sec. 1ª), núm. 486/1997 de 31 octubre, AC 1997\2057, entre altres.

⁶⁹ Que, d'entre els negocis jurídics que es podrien celebrar, serien els menys perjudicials: no obliguen al testador, ja que podrà revocar-lo en qualsevol moment, i produeixen efectes un cop mort aquest.

psicològic. Pot ser tant una malaltia degenerativa, de l'edat: com l'Alzheimer i la demència senil; una afecció que es manifesta en certs moments de la vida, com una depressió o un trauma derivat d'un accident; o, fins i tot, pot ser que la persona tingui una malaltia mental crònica, amb "brots" més forts en èpoques diferents de la seva vida, com l'esquizofrènia o els trastorns paranoics⁷⁰.

c) El testador convivia amb els demandats

Almenys, en el període en que es van portar a terme les actuacions doloses. Per una banda, el fet de conviure amb el testador, li facilitarà a l'actor el portar a terme les maquinacions amb més freqüència i intensitat. Si, a més, l'aconsegueix allunyar del seu entorn més íntim (o de la resta de familiars, si l'actor del dol també és un parent), encara serà més probable que les pressions aconseguixin incidint en la seva voluntat.

Ara bé, per una altra banda, tampoc s'ha de perdre de vista que, tal i com hem vist, a una persona anciana i/o malalta no se la pot deixar sola, i necessita atencions i cures⁷¹.

d) Repartiment desigual dels béns entre els hereus / Canvi en el sentit de les disposicions /
Canvi de Notari

Normalment aquest és l'indici més contundent, que fa arribar al jutge a la conclusió que, efectivament, ha concorregut el dol.

En la majoria de casos, el testador no atorgava testament per primera vegada: ja havia realitzat un testament molts anys enrere, davant d'un notari diferent, i disposant d'una forma també distinta. Sobretot si es partia d'un repartiment equitatiu (normalment entre els fills del testador), però la "nova" distribució dels béns afavoreix clarament a una persona en concret, i a més no hi ha cap motiu aparent o baralla que la justifiqui, es generaran sospites. A més, aquest és, precisament, el motiu en base al que els demandants impugnaran el testament: seran persones que es "pensaven" que se'ls beneficiaria més, o d'una altra manera. Fins i tot podria ser que haguessin arribat a "acordar" amb el testador

---

⁷⁰ Fins i tot addicions, com l'alcoholèmia, poden fer molt més fàcil que les maniobres doloses tinguin èxit: així, en la SAP Sevilla (Sec. 6ª), núm. 52/2005 de 14 febrer, JUR\2005\158746, la causant era una bevedora habitual de Ginebra, situació que va ser aprofitada per la filla.

⁷¹ AP A Coruña (Sec. 4ª), núm. 132/2009 de 18 març, AC 2009\520: "*Ciertamente puede argumentarse que la testadora se encontraba en los últimos años de su vida en unas circunstancias en las que fuese más sugestionable e influenciable, dadas la declaraciones del testigo-perito D. Anselmo, teniendo en cuenta además que precisamente los más beneficiados por la herencia son los que estaban en su entorno, cerca de ella, y los que le trataban en esa situación en la que se encontraba*".

com disposaria aquests dels béns, a l'hora d'atorgar-lo. Aquest darrer supòsit és el que es dona en la sentència de referència⁷².

Error en la valoració del tribunal

És molt freqüent que la part demandant en primera instància, la qual pretenia la nul·litat del testament per dol, que no va ser finalment apreciat pel jutge, recorri aquella sentència en apel·lació davant de l'Audiència Provincial corresponent. I, davant de la resolució també negativa d'aquesta última, que acabi presentant recurs davant del Tribunal Suprem, justificant-lo en una incorrecta valoració de les proves aportades; en concret, un Recurs Extraordinari per Infracció Processal (art. 477 LEC). Aquest només es pot fonamentar en tres motius, determinats en l'art. 469 LEC, que són: la infracció de normes sobre jurisdicció i competència objectiva o funcional; la infracció de les normes processals que regulen les sentències; i la infracció de les normes que regeixen els actes i garanties del procés, quan aquesta produís indefensió a les parts, o vulnerés algun dels drets fonamentals recollits en l'art. 24 CE.

La incorrecta valoració de la prova, i, en concret, la basada en presumpcions, podria ser subsumida en aquest últim supòsit⁷³: ara bé, és imprescindible que per a que el recurs sigui admès, la valoració que va realitzar el tribunal *a quo*, no respongui a un procés de deducció

---

⁷² AP A Coruña (Sec. 4ª), núm. 132/2009 de 18 marzo, AC 2009\520: “Y efectivamente, el elemento probatorio más relevante radica en lo acontecido en la notaría de Ferrol el día 3 de julio de 2003, que fue acompañada por dos de sus hijos, llevando minuta sobre su última voluntad, sin que realmente conozcamos su contenido, pero que al extrañarle al notario D. Pedro Luis García de los Huertos Vidal el reparto no equitativo entre los hijos, quiso hablar con la testadora a solas, quien le manifestó que su voluntad testamentaria era la de dejar a todos sus hijos por partes iguales, ya que no quería hacer distinciones, y consecuentemente en ese sentido se otorga el testamento de forma libre su voluntad ante el notario, pese a las presiones que hubiera podido recibir para hacerlo de otro modo, antes o después de su otorgamiento, dado que pese a llamarle la atención sus hijos que la acompañaban, al enterarse del contenido del testamento a la salida de la notaría, diciéndole que eso no es lo que habían hablado”

⁷³ BELLIDO PENADÉS, Rafael, “Una primera aproximación a la revisión de la valoración de la prueba civil en la doctrina del tribunal supremo y del tribunal constitucional”, Revista Jurídica Valenciana, Núm. 32, 2014, p. 1: “Sin embargo, la jurisprudencia de la Sala Primera del Tribunal Supremo viene interpretando de modo unánime que los errores en la valoración de la prueba no pueden ser canalizados por la vía del artículo 469.1.2º LEC, ya que este motivo de infracción procesal está reservado al examen del cumplimiento de «las normas procesales reguladoras de la sentencia», normas que comprenden el procedimiento para dictarla, la forma y el contenido de la sentencia y los requisitos internos de ella, pero no con carácter general las reglas y principios que deben observarse en la valoración de los distintos medios de prueba, que constituyen premisas de carácter epistemológico o jurídico-institucional a las que debe ajustarse la operación lógica de enjuiciamiento necesaria para la resolución del asunto planteado. De modo que la valoración probatoria solo puede excepcionalmente tener acceso al recurso extraordinario por infracción procesal al amparo del artículo 469.1.4º LEC, en cuanto, no supere conforme a la doctrina constitucional, el test de la razonabilidad constitucionalmente exigible para respetar el derecho a la tutela judicial efectiva consagrado en artículo 24 CE”.

lògic i raonable. És a dir, quan manqui “*un enlace preciso y directo entre el hecho base y el hecho deducido, según las reglas del criterio humano y siempre desde el respeto los hechos base de la deducción*”⁷⁴.

A més, no existeix un únic resultat al que el tribunal ha d'arribar imperativament, després de realitzar aquest procés logico-deductiu, sinó que es pot arribar a diferents conclusions, totes elles vàlides, si són raonables i ben fonamentades.

Per tant, les part no poden impugnar aquesta valoració del tribunal pel sol fet que el resultat no s'ajusta als seus interessos, o perquè creguin que el jutge podria haver arribat a un altre tipus de conclusions, si aquell les va portar a terme sense incórrer en manca de lògica o arbitrarietat, tal i com adverteix el magistrat Xiols⁷⁵. En definitiva, que el veritable objecte del control casacional és la lògica de l'operació deductiva del jutge d'instància, el qual gaudeix de cert marge de discrecionalitat a l'hora d'optar entre diversos resultats possibles i raonables.

V. LES CONSEQÜÈNCIES DEL DOL

V-I. LA NUL·LITAT TESTAMENTARIA

En el CC no hi ha un règim de nul·litat especial per als testaments⁷⁶, sinó que directament es preveuen les causes que l'originaran. A manca de normes específiques per als negocis jurídics testamentaris, s'hauran de prendre de referència les normes reguladores de les

---

⁷⁴ STS 25 novembre 2015, fonament 2n.

⁷⁵ STS 22 FEBRER 2011, RCEIP 2027/2006: “*Acreditado un hecho mediante prueba de presunciones, tampoco está permitido, con la excusa de alegar una valoración errónea de dicha prueba en lo atinente a la falta de enlace preciso y directo conforme a las reglas del criterio humano entre hecho presunto y hecho indiciario, propugnar una revisión de la prueba de los hechos base o indicios que fueron fijados mediante prueba directa, prescindiendo de los estrechos márgenes que lo permiten. Incluso en la hipótesis más favorable a la parte recurrente de entender utilizado el cauce del artículo 469.1.4º LEC, cuando en la fijación de los hechos base no se ha incurrido en falta de lógica o arbitrariedad, dicho cauce posibilita únicamente revisar la inferencia lógica que se extrae de los mismos. Sin embargo, la parte recurrente, en lugar de limitarse a controvertir la citada inferencia, toma la postura de apartarse de los hechos base señalados por la AP como probados y realiza además en una improcedente comparación argumentativa de las sentencias de primera y segunda instancia que desvirtúa por completo su denuncia acerca de la no lógica ni razonable conexión entre los admitidos o probados y los presuntos [Ponente Excmo. Sr. D. Juan Antonio Xiol Ríos]*”.

⁷⁶ ROMERO COLOMA, Aurelia María, “Dolo, fraude, violencia e intimidación: problemática jurídica de los vicios testamentarios”, *Revista de Derecho de Familia*, núm. 57, 2012, p. 1: “*No contiene nuestro corpus legal una Parte General sobre los vicios de la voluntad genéricamente aplicables a todas las declaraciones, sino, todo lo más, unas prescripciones más bien escasas referidas a las disposiciones mortis causa*”.

obligacions i contractes, que funcionen com a règim “general” per a tots els altres negocis jurídics.

Ara bé, mai es pot fer una aplicació mecànica de les anteriors als testaments, ja que aquest últims, encara que siguin negocis jurídics, tenen unes característiques pròpies que els fan diferents dels contractes: són negocis unilaterals, gratuïts i no recepticis. Això vol dir que, a efectes pràctics, només comptarà la voluntat del testador; aquest no rebrà cap contraprestació per tal de realitzar-lo; i no es necessitarà l’acceptació de ningú (ni tan sols dels beneficiats pel testament) per a que el negoci arribi a ser perfecte. A més, com que té efectes mortis causa, en vida del testador ningú podrà impugnar-lo, ni tan sols ell.

Pot ser que els vicis només afectin certes disposicions, contingudes dins del testament⁷⁷. Així, es pot dir que la nul·litat opera tant en l’atorgament del negoci jurídic, com sobre algunes disposicions que aquest contingui⁷⁸. Quan el defecte recaigui sobre alguna disposició del document, la nul·litat serà parcial. La nul·litat de qualsevol disposició testamentaria no determina la nul·litat de tot el testament, a no ser que, sense aquesta, resultés que el testador no hauria atorgat les altres de vàlides (art. 422-5 CCCat). Les regles de la nul·litat també s’aplicaran, en la mesura que sigui possible, als codicils o memòries testamentaries⁷⁹.

El règim jurídic de la nul·litat en seu successòria guarda semblances tant amb la nul·litat “radical”, com amb l’anul·labilitat dels contractes. Hi ha hagut un gran debat doctrinal al respecte, atès que alguns autors, com ROCA I TRIAS⁸⁰, creuen que les característiques de la nul·litat testamentaria són més similars a les de la anul·labilitat que a les de la nul·litat: la limitació per a impugnar, reservada a determinades persones (legitimats); la possibilitat de renunciar a l’acció; i que aquesta estigui sotmesa a un termini de prescripció, per

---

⁷⁷ Mentre que el CC no preveu, de forma específica, la nul·litat parcial de disposicions testamentaries, el CCCat regula la nul·litat del testament i la nul·litat d’aquestes últimes en articles separats (art. 422-1 per a la nul·litat del testament, i art. 422-2 per a la nul·litat de les disposicions).

⁷⁸ La jurisprudència també s’ha manifestat en aquest sentit, com per exemple en la STS 12 novembre 1964 RJ 5080/1964, quan el tribunal afirma que “*existen dos grupos de causas de nulidad, unas que llaman de nulidad general, pues afectan al testamento considerado como un todo orgánico indivisible; y otras, denominadas como causas de nulidad parcial, que sólo originan la ineficacia de la cláusula que contraviene un determinado precepto legal, sin comunicarlo a todo el testamento*”.

⁷⁹ Article 421-22 “Aplicació supletòria de les regles dels testaments”: “*S’apliquen als codicils i a les memòries testamentàries, en la mesura que ho permeti llur naturalesa, les disposicions dels testaments, incloses les relatives a llur nul·litat i ineficàcia*”. D’aquesta manera, un codicil o memòria testamentaria també podran ser nuls per la concurrència d’un vici en la voluntat del testador.

⁸⁰ ROCA I TRIAS, Encarnación, “La ineficacia de las disposiciones por causa de muerte”, en GETE-ALONSO Y CALERA, M^a del Carmen et al., *Derecho de sucesiones vigente en Cataluña*, 2^a ed., Ed. Tirant lo Blanch, València, 2008. p.65.

exemple. En canvi, altres, com VERDERA IZQUIERDO⁸¹, creuen que s'ha de tenir molt en compte el fet que en seu testamentaria no es pot acudir a la *teoria de la impugnabilitat*⁸², ja que el testament desplega els seus efectes un cop mort el causant. La legitimació per a impugnar el negoci (com passaria amb l'anul·labilitat dels contractes) ja no la té el seu propi autor⁸³, perquè està mort; la legitimació activa s'atribueix a qualsevol persona que tingui interès en la declaració de nul·litat, encara que no sigui ell el qui va realitzar el negoci jurídic. En el mateix sentit DÍEZ-PICAZO⁸⁴, quan afirma que “la anul·labilitat és una acció que no té cabuda en els testaments perquè protegeix al contractant que ha sofert algun vici (art. 1302 CC); i CAPILLA RONCERO⁸⁵, a l'assenyalar que “els impugnants del testament no són víctimes del vici del consentiment”. A més de la legitimació, hi ha altres motius⁸⁶ (com la prescripció de l'acció, que el negoci no pugui ser convalidat pel causant...) que porten a afirmar que prendre com a referència el sistema de nul·litat absoluta dels contractes és més adequat.

Independentment que s'assembli més a una o altra, però, la nul·litat dels testaments constitueix un tipus especial d'ineficàcia: i això, al cap i a la fi, és degut a la pròpia naturalesa d'aquests, al ser negocis jurídics mortis causa que contenen una declaració de voluntat unilateral i no receptícia.

Notes sobre l'acció de nul·litat testamentaria

Per tal de que un tribunal apreciï la nul·litat d'un testament viciat i en declari la seva inefficàcia, les persones interessa l'han d'alegar davant dels tribunals a través d'una determinada acció, destinada a la seva declaració⁸⁷. Aquesta és coneguda com a *acció de nul·litat testamentaria*.

És una acció personal. Per tant, per a impugnar un testament caldrà que la persona que interposa l'acció de nul·litat tingui un interès que aquesta sigui admesa (ja sigui un cohereu

---

⁸¹ VERDERA IZQUIERDO, Beatriz, *La Nulidad*, p. 24.

⁸² La qual es basa en la coincidència de ser l'autor del negoci jurídic, amb la de ser el titular dels seus efectes, cosa que permet impugnar-los ell mateix.

⁸³ L'únic que podria fer en vida, per tal de deixar sense efectes al negoci testamentari, seria revocar-lo.

⁸⁴ DÍEZ PICAZO, Luis, GULLÓN, Antonio, *Sistema de Derecho Civil IV*, Tecnos, Madrid, 2006, p. 446.

⁸⁵ CAPILLA RONCERO, Francisco, “Nulidad e impugnabilidad del testamento. Algunas consideraciones sobre el régimen de la ineficacia del testamento inválido”, *Anuario de Derecho Civil*, núm. 1, 1987, p. 3.

⁸⁶ Els resumeix VERDERA IZQUIERDO, Beatriz, *La Nulidad*, p. 22: el primer motiu es basa en que la legitimació per a impugnar ja no es pugui atribuir al propi testador, perquè el negoci no desplegarà els seus efectes fins després de mort; en segon lloc, que el testament no es pugui convalidar ni pel seu propi autor, pels mateixos motius; i finalment, perquè fins i tot en la redacció dels preceptes legals es fa referència a “nul·litat” i no “anul·labilitat”.

⁸⁷ AP Toledo (Sec.1ª) 20 mayo 2013, AC 2013\1152.

que vol veure la seva quota incrementada, un hereu ab intestat que es veuria instituït si s'obris la successió legal...).

Prescriu. Una de les qüestions que més s'ha debatut és el tema de la prescripció de l'acció de nul·litat en seu testamentaria. El CC no estableix un termini de prescripció, cosa que encara dona més peu a diverses elucubracions. LACRUZ⁸⁸, per exemple, el cas dels vicis del consentiment creu que s'hauria d'establir un termini de quatre anys, igual que el de l'anul·labilitat contractual de l'art. 1301 CC. En canvi, OSSORIO aposta pel termini general de quinze anys, degut a la dificultat que tenen els legitimats per a arribar a conèixer que aquell testament estava viciat, i perquè és una acció personal. En canvi, si ens regim pel dret civil català, no hi ha dubtes, atès que el CCCat sí que preveu un termini exprés de prescripció: quatre anys, a comptar des de que la persona legitimada la conegués o pogués conèixer-la raonablement (art. 422-3).

Els legitimats per a impugnar el testament

a) Els interessats.

L'acció de nul·litat no té caràcter públic: només la podran exercir els interessats. Els interessats són totes aquelles persones que podrien arribar a convertir-se en hereus o legataris si el testament s'acabés anul·lant.

Hereus ab intestat, hereus instituïts en un testament anterior, substituïts, cohereu, i fins i tot els propis hereus dels legitimats⁸⁹, serien els subjectes que reuneixen la condició. La resta de persones, és a dir, els tercers que no tenen cap tipus d'interès en que es declari la ineficàcia del testament, no tindran legitimació activa.

Alguns autors⁹⁰ creuen, però, que si els interessats admeten la validesa del negoci, tot i tenir un possible defecte, aquest es convalidarà. Es tracta d'aplicar la *doctrina dels propis actes*⁹¹, de manera que si els legitimats ha portat a terme actes que impliquin un reconeixement de la voluntat del testador, després no podrà impugnar el que va acceptar en

---

⁸⁸ LACRUZ BERDEJO, José Luis, SANCHO REBULLIDA, Francisco de Asís, LUNA SERRANO, Agustín, *Elementos de Derecho Civil V Sucesiones*, Dykinson, 2009, p. 85.

⁸⁹ STS 25 març 1940, RJ 198/1940

⁹⁰ VERDERA IZQUIERDO, *La Nulidad*, p. 155, que, a més, cita a CLAVERÍA GOSLÁBEZ, Luis-Humberto, "La sanatoria excepcional de disposiciones testamentarias nulas en derecho español", *Revista de Derecho Privado*, 1977, p. 626.

⁹¹ Així, STSJ de Catalunya, (Civil y Penal), núm. 13/1999 de 27 maig, RJ 2000\4119, transcriu un paràgraf de la sentència del TS de 28 febrer 1928 "en materia de sucesiones, los actos que tácita o expresamente implican por parte del heredero o legatario el reconocimiento de la acción de la voluntad del testador, convalidan cuantos defectos puramente formales hayan podido cometerse en su extensión".

el seu dia. Ara bé, no està clar si això es podria aplicar en el cas del testament afectat per algun vici, ja que els mateixos autors que plantegen la possibilitat de la convalidació, sempre fan referència a la subsanació de defectes “formals” (que no afecten elements essencials del negoci jurídic, com sí ho fan els vicis de la voluntat). En el CC no hi ha cap norma que prevegi la convalidació del testament; en canvi, en el CCCat sí que s’hi estableix que *“no poden exercir l’acció de nul·litat les persones legitimades que, coneixent la possible causa de nul·litat, admeten la validesa del testament o de la disposició testamentària després de la mort del testador, l’executen voluntàriament o renunciïn a l’acció”*.

Finalment, cal recordar que, fins i tot si els subjectes tenen legitimació i no han portat a terme cap actuació convalidadora, hauran d’esperar a que el testador que va atorgar el negoci impugnabla es mori, atès que aquest té efectes *mortis causa*.

b) Els creditors

Mentre que el CC tampoc es pronuncia sobre aquesta qüestió, el CCCat sí que preveu expressament la manca de legitimació dels creditors de la herència a l’hora d’exercir l’acció (art. 422-3). D’aquesta manera, s’elimina qualsevol mena de dubte sobre si els creditors del causant podrien impugnar el seu testament. Tampoc tindria gaire sentit, ja que cobrarien abans de que es fessin les atribucions patrimonials (abans és pagar que heretar). Els únics que podrien estar verdaderament interessats que es declarés la nul·litat del testament serien els creditors dels hereus resultats d’aquesta declaració ⁹² (creditors dels hereus ab intestat, dels substituïts vulgars, dels cohereus...).

V-II. LA INCAPACITAT SUCCESSÒRIA

Se sol afirmar en els manuals de dret civil que, per tal de succeir a una persona, és necessari complir tres requisits: primer de tot, que existeixi un títol successori, ja sigui el testament, el pacte successori⁹³, o la llei; després, que el successor tingui personalitat

---

⁹² ALBALADEJO GARCÍA, Manuel, DÍAZ ALABART, Silvia, et. al., *Comentarios al Código Civil y Compilaciones*, Edisofer, 2013, p.157, quan DÍAZ ALABART cita a LLEDÓ YAGÜE: *Derecho de sucesiones*, 1989-1991, p. 801.

⁹³ En el cas del Dret Civil de Catalunya. En el CC, els dos únics títols successors són el testament i la llei: *“podrán suceder por testamento o abintestato los que no estén incapacitados por la ley”* (art. 744 CC).

jurídica i sobrevisqui al causant (*pressupostos objectius* ⁹⁴de la delació); i, finalment, que es tingui capacitat successòria. Aquesta capacitat la tenen totes les persones, nascudes o concebudes al temps d'obrir-se la successió, excepte aquells subjectes que estiguin afectats per alguna causa d'inhabilitat o indignitat. És a dir, encara que una persona pugui ser l'hereu o legatari d'una altra, si incorre en alguna d'aquestes dues causes d'incapacitat per a succeir, no podrà adquirir mai els béns que li haguessin correspost.

El dol està present de forma més o menys directa en les dues institucions: és una de les causes, tant en el CC com en el CCCat, que poden comportar la indignitat d'un subjecte que realitzi determinades actuacions: en el cas del dol en concret, quan aquest l'indueix a atorgar testament de forma dolosa, i que, com hem vist, en la redacció catalana no s'empri la paraula "dol"⁹⁵; i, pel que fa a la inhabilitat, és el fonament de la figura, ja que com veurem a continuació, aquesta té com a finalitat impedir els vicis en la voluntat en l'atorgament del testament fins i tot abans que aquest es porti a terme.

Les diferències entre la inhabilitat i la indignitat successòria

Segons GARRIDO MELERO⁹⁶, tradicionalment els textos legals recollien a les prohibicions per a succeir (inhabilitat successòria) en el mateix apartat que la indignitat successòria. I també en el dret civil actual s'ha tendit a donar-los un tractament conjunt, i a encabir-les dins les normes referents a la capacitat per a poder succeir.

El Llibre IV del CCCat unifica el règim jurídic dels efectes que produeixen la inhabilitat i la indignitat per a succeir, de manera que les dues tindran efectes comuns. Si anem enrere i analitzem la sistematització que se'n feia en l'antic Codi de Successions de Catalunya (CS), veiem que en aquell ja es feia la distinció entre la indignitat, que estava regulada dins del capítol dedicat a la capacitat per a succeir; i la inhabilitat, que no es trobava dins de les disposicions referents a la capacitat successòria, sinó en el capítol dedicat a la institució de

---

⁹⁴ DEL POZO CARRASCOSA, Pedro, VAQUER ALOY, Antoni, BOSCH CAPDEVILA, Esteve, *Derecho Civil de Cataluña. Derecho de Sucesiones*, Marcial Pons, 2013, p. 446 i ss.

⁹⁵ Art. 756.5 CC: "El que, con amenaza, fraude o violencia, obligare al testador a hacer testamento o a cambiarlo" i l'Art. 412-3 g) CCCat "El qui ha induït el causant de manera maliciosa a atorgar, revocar o modificar un testament, un pacte successori o qualsevol altra disposició per causa de mort del causant o li ha impedit de fer-ho, i també el qui, coneixent aquests fets, se n'ha aprofitat".

⁹⁶ GARRIDO MELERO, Martín, "La capacidad en las diferentes fases sucesorias", *Instituciones de Derecho Privado (T. V): Sucesiones*, Civitas, 2014

l'hereu. Encara que el mateix autor⁹⁷ reconegui que no s'havia d'ubicar la regulació de la inhabilitat dins del capítol dedicat a l'hereu, sí que creu que s'hauria de distingir de la indignitat. De fet, si són comparades de forma més detallada, s'adverteix que són més diferents del que en aparença (en bona part, degut al seu tractament conjunt) podrien semblar. Els únics trets que realment comparteixen és que ambdues són excepcions a la regla general de capacitat successòria, en cas de tenir personalitat jurídica i haver sobreviscut al causant, i que constitueixen el que alguns autors anomenen *pressupòsits subjectius* de la delació. Ara bé, les diferències entre elles, són més nombroses:

Mentre que les causes d'inhabilitat són d'ordre públic, les causes d'indignitat s'estableixen només per l'interès del causant (hi ha qui les anomena *sancions civils privades*⁹⁸, perquè són disponibles pel causant). Aquest últim pot decidir sobre si la indignitat acabarà operant o no (perquè, si tot i conèixer el comportament “indigne” del possible successor, acaba fent disposicions en el seu favor, o manifesta el seu “perdó”, la causa d'indignitat no tindrà efectes); però no podrà fer el mateix amb la causa d'inhabilitat. Així, es podria afirmar que aquesta última és una veritable limitació⁹⁹ a l'hora de realitzar testament, al contrari de la indignitat, la qual funciona com un tipus de “prevenció” de la llei que pot ser suprimida pel testador si ho creu oportú, un cop coneguda.

Segons quina sigui la causa d'indignitat, farà falta que aquesta sigui declarada judicialment “en sentència ferma”; en canvi, en cap supòsit d'inhabilitat es requereix un pronunciament del jutge (i, si s'arribés a sol·licitar, la aquest només seria a efectes declaratius, que corroboressin de forma fefaent que la causa s'ha arribat a produir).

La indignitat és *personalíssima*, de manera que només afecta a la persona que ha portat a terme alguna de les conductes indignes. No perjudica als seus fills i descendents¹⁰⁰

La indignitat successòria opera en relació a qualsevol tipus de successió, mentre que les causes d'inhabilitat són pròpies de la successió testada¹⁰¹. Ja sigui a través de la successió testada (a títol universal o com a legatari), *ab intestato*, o, fins i tot, a través del

---

⁹⁷ “[...] *des de luego, este encuadre sistemático (de la inhabilitat) realizado por el CS era incorrecto, però su separación de la normativa relativa a la capacidad para suceder no lo era del todo*”.

⁹⁸ DEL POZO, ALOY, BOSCH, op. cit. p. 50

⁹⁹ O, com la descriu GARRIDO MELERO, al afirmar que és una verdadera limitació, imposada per la llei, a les facultats de planificació del causant.

¹⁰⁰ “*La indignitat és personalíssima i no afecta els fills o descendents de l'indigne que siguin cridats a la successió. La indignitat del transmissari respecte al causant determina la ineficàcia del dret de transmissió*” (412-8 CCat).

¹⁰¹ I, en el cas del Dret Civil de Catalunya, la inhabilitat també s'aplica respecte a les donacions *mortis causa* i als pactes successoris, tal i com assenyala GARCÍA RUBIO, Mª Paz, en “Capacidad incapacidad e indignidad para suceder”, *Tratado de Derecho de Sucesiones: Código Civil y normativa civil autonómica: Aragón, Baleares, Cataluña, Galicia, Navarra, País Vasco*, Vol. 1, Árbol académico, 2011, p. 631.

desheretament, qui cometi algun dels actes previstos en la llei, es veurà privat de succeir, de rebre atribucions particulars o, fins i tot, de la legítima que li correspondria segons la llei.

Fins i tot el fonament de les dues és diferent: les causes d'inhabilitat són objectives, ja que dependrà de si el subjecte ocupa un determinat càrrec (notari, sacerdot, tutor) o no, que s'acabi manifestant; no dependrà del comportament en particular que adopti la persona. En canvi, la indignitat respon a causes subjectives: només es produirà si es porten a terme determinats comportaments, que la llei considera mereixedors de condemna penal, contra la persona del testador.

Les conseqüències de la indignitat i de la inhabilitat

El CCCat dona clarament un tractament uniforme als efectes que produeixen la indignitat i la inhabilitat: es pot advertir clarament en el seu article 412-8 "Efectes de la indignitat i la inhabilitat". En el CC també es preveu efectes conjunts per a les dues institucions, tot i que ho faci d'una forma menys expressa¹⁰².

L'efecte de les dues causes és, per tant, el mateix: privar a l'indigne o inhàbil de ser cridats a la successió d'un determinat causant¹⁰³, més que establir la nul·litat de la disposició. Això és rellevant a efectes pràctics, perquè si els interessats en que es declari la inhabilitat o indignitat no l'al·leguen, les atribucions successòries en favor dels subjectes afectats per una de les causes no perdran la seva eficàcia. L'interessat¹⁰⁴ en que una disposició sigui nul·la perquè el beneficiari és una persona indigna o inhàbil, haurà d'acudir als tribunals i interposar una *acció declarativa*. Només si el jutge estima l'acció i acaba declarant tal indignitat o inhabilitat, la disposició en favor d'aquell subjecte serà ineficax.

La ineficàcia només es produirà respecte d'aquelles disposicions en favor de l'indigne o inhàbil: no recaurà sobre tot el testament. Així ho afirmen autors com DÍEZ PICAZO,

---

¹⁰² Quan es preveuen les conseqüències de que l'indigne o inhàbil arribi a prendre possessió dels béns hereditaris (art. 760 CC), fa referència a aquests dos de forma conjunta: "*El incapaz de suceder, que, contra la prohibición de los anteriores artículos, hubiese entrado en la posesión de los bienes hereditarios, estará obligado a restituirlos con sus accesiones y con todos los frutos y rentas que haya percibido*".

¹⁰³ DEL POZO, ALOY, BOSCH, op. cit. p. 451.

¹⁰⁴ Per exemple, els cohereus, perquè veuran incrementada la seva quota; els substituïts vulgars, perquè tindran delació; els hereus ab intestato; o bé el propi atorgant d'un pacte successori, que, d'acord amb el dret civil català, el podrà revocar.

LACUZ o ALBALADEJO¹⁰⁵. Per tant, és una nul·litat parcial. Això vol dir que la resta de disposicions testamentàries quedaran indemnes¹⁰⁶, i que es puguin produir perfectament els següents supòsits:

- *Si l'afectat és l'únic hereu, i la successió es regeix pel CC, el testament continuarà sent vàlid¹⁰⁷ i la resta de disposicions (els llegats, per exemple) quedaran igual. Si s'ha designat un substitut vulgar, aquest serà al que passarà la delació; si no, el que li hagués correspost a l'hereu indigne o inhàbil serà pels hereus ab intestato.*
- *Si hi ha diversos cohereus, la porció de l'afectat els acreixerà.*
- *Si es va fer un heretament en pacte successori (dret civil català), l'atorgant pot revocar-lo¹⁰⁸.*
- *Si la causa era d'indignitat, no es veuran afectats els seus fills o descendents que siguin cridats a la successió: aquests últims tindran dret a la legítima que li hagués pertocat a l'indigne. En canvi la inhabilitat comporta la ineficàcia del dret de transmissió¹⁰⁹.*

Ara bé, en el cas particular (en el cas de la inhabilitat successòria) de que els subjectes afavorits fossin els testimonis o facultatius, aquesta afectaria a tot el testament sencer directament, perquè no només es s'incorreria en una causa d'inhabilitat, sinó que també es donaria la manca "d'idoneïtat" dels testimonis.

Prohibició que es repeteix en l'article 682 CC, quan el legislador impedeix ser testimonis, en un testament obert notarial, als hereus i legataris instituïts en ell. La única excepció que estableix el CC és per als legataris, en cas que el llegat sigui d'alguna cosa moble o de poc valor¹¹⁰.

---

¹⁰⁵ ALBALADEJO, RDP 1967, pg. 12; Díez PICAZO Y GULLÓN, *Sistema*, IV, pg. 415; LACRUZ, *Derecho de Sucesiones*, pp. 259 i 260, tots ells citats per DIAZ ALABART, Sílvia, en ALBALADEJO GARCÍA, M. (1986), *Comentarios al Código civil y Compilaciones Forales*, t. VIII, vol. 2, Madrid, pg. 1861.

¹⁰⁶ Només en el cas de que el subjecte inhàbil o indigne fos instituït com a únic hereu segons el dret civil català, i el testament no es pogués convertir en codicil, per manca d'algun requisit, el testament seria totalment invàlid i s'obriria la successió intestada (art. CCCat)

¹⁰⁷ Art. 764 CC: "El testamento será válido aunque no contenga institución de heredero, o ésta no comprenda la totalidad de los bienes, y aunque el nombrado no acepte la herencia o sea incapaz de heredar. En estos casos se cumplirán las disposiciones testamentarias hechas con arreglo a las leyes, y el remanente de los bienes pasará a los herederos legítimos".

¹⁰⁸ D'acord amb l'art. 431-13 CCCat)

¹⁰⁹ TSJ Catalunya (Sala de lo Civil y Penal, Sección 1ª), sentència núm. 3/2009 de 26 enero. RJ 2009\3997 enero i TSJ Catalunya (Sala de lo Civil y Penal, Sección 1ª), sentència núm. 32/2006 de 4 septiembre. RJ 2007\6176.

¹¹⁰ Art. 682 CC: "[...] No están comprendidos en esta prohibición los legatarios ni sus cónyuges o parientes cuando el legado sea de algún objeto mueble o cantidad de poca importancia con relación al caudal hereditario".

Està legitimat per a exercitar l'acció declarativa de la indignitat o la inhabilitat la persona que resultaria afavorida per la seva declaració judicial. L'acció per a sol·licitar la declaració d'inhabilitat o indignitat és transmissible als hereus, i caduca als 4 anys (CCCat) comptats des de que l'actor coneix o pot conèixer la causa d'ineficàcia; i en tot cas en el termini de 4 anys comptats des de que la persona indigna o inhàbil pren possessió dels bens en qualitat d'hereu o legatari. En el Codi Civil, el termini de prescripció de l'acció és de 5 anys (art. 762 CC).

Pel que fa a la restitució dels béns adquirits, l'indigne o inhàbil haurà de restituir-los¹¹¹ juntament amb els seus fruits; i si s'han ocasionat danys en aquests béns, també ho haurà de compensar. La normativa estatal només assenyala (art. 760 CC) que el posseïdor els haurà de retornar juntament amb les accessions i els fruits i rendes percebuts. En canvi, el CCCat és més específic i indica el moment al que es retrotrauran els efectes de la indignitat o inhabilitat (es retrotrauen al moment de la delació); i també qualifica de forma expressa que possessió ha estat de "mala fe".

Com hem vist, la indignitat constitueix una sanció privada, que comporta la ineficàcia de les atribucions a favor de qui hagi portat a terme una de les conductes ofensives contra el testador¹¹².

Precisament, una d'aquestes actuacions que la llei considera com a causes d'indignitat successòria és l'induir dolosament a atorgar testament, o revocar-lo; així com impedir realitzar-lo o revocar-lo, si així ho desitja el testador¹¹³. Fins i tot, en el cas del CCCat, es contempla la possibilitat de que la persona que incorre en causa d'indignitat no hagi ni portat a terme ella mateixa les actuacions doloses, i que simplement se n'hagi "aprofitat". A més, igual que en la nul·litat testamentària per vicis de la voluntat, pot ser que l'actor de les maniobres actuï en benefici propi o en el d'una tercera persona¹¹⁴.

---

¹¹¹ *Indignus potest capere de non retinere* (l'indigne pot posseir, però no retenir).

¹¹² VAQUER ALOY, Antoni, "Libertad de testar y testador vulnerable"

¹¹³ Art.756 CC: "*Son incapaces de suceder por causa de indignidad*5.º *El que, con amenaza, fraude o violencia, obligare al testador a hacer testamento o a cambiarlo.*

6.º *El que por iguales medios impidiere a otro hacer testamento, o revocar el que tuviese hecho, o suplantare, ocultare o alterar otro posterior*". Art. 412-3 g) CCCat: "*El qui ha induït el causant de manera maliciosa a atorgar, revocar o modificar un testament, un pacte successori o qualsevol altra disposició per causa de mort del causant o li ha impedit de fer-ho, i també el qui, coneixent aquests fets, se n'ha aprofitat*".

¹¹⁴ Díaz Alabart, Sílvia, "Comentario del Código Civil", p. 1865.

Segons ALBALADEJO¹¹⁵, la indignitat es produirà, tant si la conducta que perseguia les finalitats anteriors (atorgar i revocar testament) les aconsegueix, com si no, ja que el que la llei pretén sanciona és el simple fet d'atemptar contra la lliure voluntat de causant.

La inhabilitat i el dol

Hi ha casos en que a determinades persones, per raó de la seva posició professional o l'activitat realitzada, i que està relacionada amb la persona del testador, se'ls limita la capacitat de poder succeir-lo: és el que alguns autors anomenen *pressupòsits subjectius de la delació*. També hi ha qui les qualifica com a “prohibicions per a succeir¹¹⁶”, ja que creuen que no restringeixen la capacitat successòria en sentit propi, sinó que només s'exclou el dret a succeir per a determinades persones.

El propòsit del legislador a l'establir aquestes limitacions, que són casos taxats, és impedir una possible captació de la voluntat del causant. Per això la doctrina creu que aquestes causes d'inhabilitat successòria només són aplicables a la successió voluntària, i que el seu funcionament és objectiu i no es pot deixar d'aplicar encara que el causant ho vulgui: la inhabilitat operarà encara que la persona afectada per a aquesta demostrï que el testador va actuar d'una forma totalment lliure i espontània quan va atorgar disposicions que l'afavorien.

El que s'intenta de forma global a totes les causes és aïllar al testador i a la seva lliure voluntat d'interferències i manipulacions, tant en la formació com en l'expressió d'aquesta¹¹⁷.

Les causes d'inhabilitat (a diferència de les causes d'indignitat), no se sustenten en conductes indesitjades: estan relacionades amb una posició de “confiança” que la persona ostenta en relació al causant. No són sancions, ja que per a que es doni la causa

---

¹¹⁵ ALBALADEJO, *Comentarios*, op. cit. p. 235.

¹¹⁶ LLOBET AGUADO, Josep, et. al., *Derecho de sucesiones vigente en Cataluña*, 2a ed., Tirant lo blanc, València, 2008, p. 44.

¹¹⁷ Tal i com assenyala GÓMEZ POMAR, Fernando, “Comentaris als arts. 412-3 i ss.”, en EGEA (editor), *Comentari al Llibre Quart del Codi Civil de Catalunya*, Atelier, Barcelona, 2009, p. 121, la idea de que el fonament de la instauració d'una figura com la inhabilitat successòria es deu a l'intent de protegir al causant de possibles influències i captacions de la voluntat, tal i com assenyala aquest autor, és a collida per la major part de la doctrina, tant catalana com estatal.

d'inhabilitat no cal que el subjecte porti a terme cap conducta en concret¹¹⁸. Per tant, tampoc hi ha cap fet que el testador pugui arribar a “perdonar”.

Tot i que sigui una limitació del tot indisponible pel testador, té una gran raó de ser, i és que com s'ha assenyalat, s'intenta evitar tant com sigui possible que la voluntat del testador sigui mal influenciada. A més, aquesta causa “no impedeix ser designat àrbitre, marmessor particular o comptador partidori” (art. 412-5.3 CCCat), en el cas que la successió es regeixi per la llei catalana; en canvi, el CC guarda silenci respecte de l'abast de la inhabilitat. Per tant, per molt que s'intenti demostrar que la voluntat del testador era lliure quan va realitzar el negoci jurídic testamentari, el jutge mai entrarà a valorar tal extrem. Un exemple d'aquesta afirmació el trobem en la sentència de la AP de Girona¹¹⁹, de les poques que versen sobre aquest tema, on el jutge afirma que: *“en el cas present, ja s'ha dit, aquests requisits (causa d'inhabilitat) hi concorren, raó per la qual no cal entrar a analitzar si la decisió de Doña. Leticia va ser lliure o bé influenciada pel Mossèn o per les monges del centre”*.

Les causes d'inhabilitat regulades en el CC i en el CCCat

Com acabem de veure, si comparem les regulacions de la legislació catalana i de la estatal, advertirem que les causes d'inhabilitat successòria regulades en una i altra no són del tot similars:

alguns dels termes emprats per a formular-les són diferents, els subjectes afectats no són ben bé els mateixos, i en el CC les causes són previstes en articles separats (a diferència del CCCat, en que es troben totes juntes en l'art 412-5). A més, en la legislació catalana es preveuen més supòsits d'inhabilitat que en la estatal, com és la causa d'inhabilitat dels cuidadors professionals i directors de centres geriàtrics, un tipus d'inhabilitat especial (ja que no és “absoluta”, tal i com explicarem més endavant) introduïda de forma novedosa al 2008 través de l'aprovació i entrada en vigor del Llibre IV del CCCat, relatiu a les successions.

---

¹¹⁸ GÓMEZ POMAR, Fernando, “Comentaris”, p. 122: *“no es pot parlar aquí, en cap cas, de sancions [...] i no es pot sancionar –civilitzadament– sense que hi hagi una conducta prèvia”*.

¹¹⁹ Audiencia Provincial de Girona (Sección 2ª), Sentencia núm. 103/2011 de 9 marzo. JUR 2011\180291, que continua: *“és aquesta assistència espiritual en moments propers a la mort d'una persona el que motiva que, per evitar que la causant pugui ser fàcilment influenciada (atès no només el seu estat físic, sinó també l'anímic davant aquesta proximitat de la mort) la Llei prevegui un supòsit d'inhabilitat per succeir”*.

Tot i així, encara que fent-ne una lectura a priori, pot semblar que hi hagi nombroses diferències, si se'n fa una anàlisi més detallada es pot arribar a la conclusió que potser no són del tot similars en la seva "aparença", però sí ho són en els objectius que les dues persegueixen. Al cap i a la fi, el que es busca amb l'establiment de limitacions a la capacitat per a succeir és intentar protegir al testador de possibles captacions de la voluntat, per part de persones que donat el seu càrrec o activitat, els seria més fàcil arribar a pertorbar la seva lliure voluntat. A més, tant en el supòsit dels religiosos, com la dels tutors, o la dels cuidadors professionals del CCCat, el testador es troba en una situació vulnerabilitat, ja sigui perquè pateix alguna malaltia, és menor, orfe, o un ancià sense família que l'atengui. I, en el cas dels notaris o facultatius que testimonien l'acte d'atorgament d'un testament obert (a més de la persona a qui se li confia el testament tancat, en el cas del CCCat), també és lògic que s'imposin certes cauteles, ja que el control notarial és la principal eina per tal de que una persona faci testament de forma totalment lliure, voluntària, i sent-ne capaç. Si s'han establert les causes d'inhabilitat sobre aquestes persones concretes, no és per casualitat. Darrera de l'establiment d'aquestes limitacions, hi ha una anàlisi i reflexions prèvies, que justifiquen que el legislador restringeixi el dret a succeir de certes persones.

a) Per raons d'assistència religiosa

La primera de les tres causes d'inhabilitat que estan presents tant en el CC com en el CCCat és la de la prohibició de succeir als religiosos. Aquesta, que respon a raons històriques (ja que, anys enrere, a Espanya eren les institucions religioses i els seus membres els que s'encarregaven de cuidar als malalts i més vulnerables. Dirigien orfenats, hospitals¹²⁰, acollien a les persones grans... Per això, donada la seva tasca social, també els era molt més fàcil manipular la voluntat de tots aquells que tenien al seu càrrec.

Ara bé, si anem a la regulació civil en concret, veiem que el CC només veda la successió als religiosos que portin a terme una actuació molt concreta: "confessar" el testador durant la seva darrera malaltia. Això sí, la jurisprudència ha apreciat la concurrència d'inhabilitat

---

¹²⁰ Quan L'imperi Romà admet al Cristianisme com a religió oficial (en l'època de Constantí, s IV), aquest darrer i els seus membres passen a assumir la cura dels malalts en general, i la seva regulació i supervisió és portada a terme pels bisbes. Primer comencen a acollir als necessitats en les cases del capellà, però com que ben aviat això es torna insuficient, comença la construcció d'edificis que serviran d'alberg, coneguts com a "Xenodoquios", els primers hospitals de la història (FERNÁNDEZ DUEÑAS, Ángel, *Cristianismo y medicina*, Real Academia de Ciencias, Bellas Letras y Nobles Artes de Córdoba, 2013, dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4715071.pdf).

tant si la confessió es produeix abans com després de l'acte d'atorgament del testament¹²¹. En canvi, el CCCat amplia l'àmbit d'actuació del subjecte actiu: no només afectarà al religiós que "confessi" a la persona, sinó a qui "l'assisteixi" en general, cosa que el fa més adequat a realitat social actual.

b) Per raons de tutela

Tant en l'article 753 CC, com en l'apartat d) de l'article 412-5 CCCat, es preveu la inhabilitat successòria dels tutors que no siguin parents propers (ascendents, descendents i germans) o conjugues del tutelat. A més, per a que s'incorri en aquesta causa, és necessari que aquest tutor encara no hagi aprovat els "comptes definitius" de la tutela: sí podrà rebre atribucions un cop saldat els comptes, i també si aquestes es van fer abans que hagués estat instituït en el càrrec¹²². Els autors que han estudiat aquest precepte, a més, consideren que la persona sotmesa a la tutela no ha de ser necessàriament un menor: aquesta apreciació es pot relacionar de forma directa, doncs, amb el tema que ens ocupa, ja que aquesta inhabilitat també serà totalment aplicable als casos de les persones grans o vulnerables, que necessiten la tutela d'una tercera persona perquè no tenen una capacitat plena, sigui física o psíquica. A més, i donada la naturalesa general de la inhabilitat, que tot i que respongui a finalitats tuitives envers els testadors vulnerables, no deixa de ser una limitació a la capacitat successòria, mereix una interpretació restrictiva¹²³. Això vol dir que només incorreran en aquesta causa limitativa els tutors en sentit estricte. Si una persona (fora del cercle de parentiu, exempt de l'aplicació dels articles tant català com estatal) es fa càrrec puntualment del testador, o, encara que sigui de forma habitual, sense ocupar efectivament el càrrec de tutor legal, no s'inclourà dins de la llista de subjectes afectats per la inhabilitat.

---

¹²¹ Encara que és més normal que la disposició impugnada s'hagués realitzat després de que el testador hagués estat confessat, la STS de 29 abril 1873 va declarar nul un testament atorgat d'aquesta manera perquè, tot i que la confessió havia estat anterior, el lapse temporal entre un acte i l'altre era molt petit; a més, en el cas hi havia altres indicis que portaven a concloure que, efectivament, hi havia hagut una captació de la voluntat. AQUESTA SENTÈNCIA ÉS ANTERIOR AL CC

¹²² DIAZ ALABART, op. Cit. p. 1858.

¹²³ Audiencia Provincial de Huesca (Sección 1ª), Sentencia núm. 52/2014 de 18 marzo. JUR 2014\273208: *"Las causas de inhabilitación son una excepción o prohibición y como tal han de interpretarse restrictivamente"*. I segueix: *"según la sentencia del Tribunal Supremo de 20 de mayo de 1992, "para que las disposiciones testamentarias dejen de tener efecto en tales supuestos [art. 752 Cc , precepto de contenido similar al examinado], lo que es preciso determinarlo en forma incontrovertible pues según la doctrina de esta Sala, su aplicación es eminentemente restrictiva y la interpretación de la norma ha de ser estricta, y así ha de deducirse de las Sentencias de 8 de enero de 1896 ; 25 de abril de 1899 ; 21 de abril de 1915 ; 21 de octubre de 1915 ; 21 de octubre de 1928 y 6 de abril de 1954"*.

c) Per intervenir en el negoci testamentari (notari i testimonis)

Dins d'aquesta limitació s'hi encabeixen tres tipus de subjectes: en primer lloc, els notaris que autoritzen el negoci jurídic testamentari i els membres més propers de la seva família (cònjuges, parents i afins fins al quart grau en el CC, i fins al segon grau d'afinitat en el CCCat). En segon lloc, els testimonis (el CCCat afegeix als "facultatius, els experts i els intèrprets" que hi intervinguin. I, finalment i només previst en la normativa catalana, de forma molt encertada, ja que carreguen amb una gran responsabilitat, aquells que escriguin el testament tancat a prec del testador. Pel que fa al tipus de testaments als que afecta, DÍAZ ALABART¹²⁴ creu que seria excessiu estendre la prohibició a tots els testaments, i que només caldria que s'apliqués a aquells en els que intervé el notari (els oberts notariais i els tancats, custodiats per a aquest).

Pel que fa als testimonis, només incorreran en inhabilitat si són els testimonis que intervenen en el testament notarial obert com a testimonis *instrumentals*. El fet que els testimonis de coneixement no estiguin inclosos en el supòsit de fet de la causa d'inhabilitat pot comportar que els acompanyants del testador, quan aquest acudeix a la notaria, estiguin presents en l'acte d'atorgament. Atorgament de disposicions que, precisament, els afavoreixen. Per a l'actor de les maniobres doloses, tenint en compte que aquestes són pròximes a la realització del negoci jurídic, li serà més fàcil continuar exercint-les i assegurar-se que el testador l'acabarà afavorint si l'acompanya a la notaria a fer testament. I si el notari no és caut i permet que aquest actor del dol fins i tot pugui estar present com a testimoni de coneixement (per tal de corroborar la identitat del testador), encara serà més fàcil que aquest voluntat aconsegueixi els seus objectius.

La nova causa d'inhabilitat del CCCat

Els avenços científics sobre la salut i les malalties que s'han portat a terme en els últims temps, juntament amb els baixos índex de natalitat i les altes edats d'esperança de vida són factors que han comportat que el nombre de persones grans cada dia sigui més elevat, i que es prevegi que en un futur encara s'incrementi més aquesta situació.

La dependència és un estat de caràcter permanent en què es troben les persones que necessiten l'atenció d'una altra persona o ajuts importants per realitzar les activitats

---

¹²⁴ DÍAZ ALABART, "Comentario del Código Civil", pg.1860.

bàsiques de la vida diària¹²⁵. El perfil més habitual són persones ancianes, que a mesura que passen els anys tenen més riscos de sofrir algun tipus de malaltia (tant física com psíquica) que els acabarà convertint en persones dependents.

En el Dret de Successions de Catalunya, s'hi troba regulada una causa d'inhabilitat que no preveu el CC. El segon apartat de l'article 412-5 CCCat estableix que: *“les persones físiques o jurídiques i els cuidadors que en depenen que hagin prestat serveis assistencials, residencials o de naturalesa anàloga al causant, en virtut d'una relació contractual, només poden ésser afavorits en la successió d'aquest si és ordenada en testament notarial obert o en pacte successori”*. Tal i com assenyala VAQUER ALOY¹²⁶, aquest precepte va ser objecte de debats i posicionaments diversos entre els membres del grup de treball, tot i que després la proposta fos acceptada per tots els Grups Parlamentaris¹²⁷. Per una banda, hi havia qui creia excessiu establir una prohibició total de succeir envers els cuidadors professionals, ja que es podia donar perfectament el cas que el testador els deixés els seus béns en recompensa (afegida a la remuneració de la seva activitat professional) del bon tracte i atencions, i que ho fes de forma totalment lliure i conscient, a tall de recompensa; i no perquè havia estat influenciat pel seu cuidador de forma indeguda. Ara bé, tampoc es podia obviar que en aquests supòsits hi ha un risc molt elevat de que es produeixin maniobres de captació de la voluntat. Per això no es va acabar imposant una limitació total a aquests subjectes, però sí es va establir la obligació de que, si s'acaba fent testament, la forma d'aquest sigui la del testament notarial obert. De manera que el notari pugui “controlar” que la voluntat del causant és lliure. Així mateix es justifica en el Preàmbul de la Llei 10/2008, que aprova el Llibre IV: *“és digne d'esment, amb relació a la inhabilitat successòria, l'addició d'un apartat al precepte que en regula les causes, per mitjà del qual es limita la possibilitat que les persones que presten serveis assistencials, residencials o anàlegs al causant, en virtut d'una relació contractual, siguin afavorides en la seva*

---

¹²⁵ Tal i com es defineix a la Llei 39/2006 de Promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència (BOE núm. 299, de 15 de diciembre de 2006).

¹²⁶ En DEL POZO CARRASCOSA, VAQUER ALOY, BOSCH CAPDEVILA, op. cit. p. 44, el qual va pertànyer al grup de treball de membres experts, creat per l'Observatori de Dret Privat i el Parlament de Catalunya, que van proposar i elaborar aquesta nou precepte.

¹²⁷ Tal i com explica VAQUER ALOY, Antoni, “El derecho civil catalán: presente y futuro”, *Jornadas sobre Derechos civiles autonómicos y reformas estatutarias*, Cátedra de Derecho Civil Foral de Navarra, Pamplona, 2008, RJ_46_I_3.pdf, p. 85: *“La propuesta que surgió de la Comisión de expertos fue aceptada por todos los grupos parlamentarios en forma de una enmienda conjunta, a la que, todavía, los partidos añadieron una última novedad, por lo menos discutible, cual es la posibilidad de otorgar testamento cerrado y memoria testamentaria mediante soporte informático con firma electrónica (art. 421-14 y 421-21, respectivamente)”*.

successió. El llibre quart no ha optat per inhabilitar aquestes persones, entenent que una regla tan dràstica podria donar lloc a situacions injustes, però, a fi de reduir el risc de captació de la voluntat, ha semblat oportú exigir, en aquests casos, que la disposició es faci en testament notarial obert”.

El precepte (art. 512-5.2 CCCat) fa referència a tres subjectes diferents: en primer lloc, als cuidadors professionals; després, als titulars dels centres i residències geriàtriques; i, per acabar, als empleats d'aquests mateixos centres. Per tant, la norma es refereix tant a les persones físiques com a les persones jurídiques

Ara bé, ja sigui un cuidador que realitza la seva feina i té cura de l'ancià en la casa del mateix, com si aquest últim és traslladat a una residència, el vincle que hi ha entre el cuidador i testador és una “relació contractual”. És a dir, que es tracti d'un professional, el qual rep una remuneració per les seves tasques d'assistència. Si el testador realitza disposicions testamentàries que l'afavoriran, un cop mort, no es poden pas equiparar aquestes amb la remuneració pels seus serveis professionals prestats. Que l'institueixi hereu o legatari és una qüestió totalment desvinculada de la relació contractual d'assistència. Hi ha qui considera que aquesta nova norma no constitueix una vertadera inhabilitat successòria¹²⁸, ja que no prohibeix les disposicions a favor de les persones que el supòsit de fet comprèn; només limita la forma de realitzar aquestes disposicions, que serà a través del testament notarial obert o en pacte successori¹²⁹.

De forma que el negoci jurídic testamentari on l'afavorit sigui una persona que presta serveis assistencials, residencials o anàlegs sempre constarà en escriptura pública, i haurà de passar en conseqüent control notarial. La llei confia a la figura del notari la salvaguarda de la lliure voluntat del causant, però sense impedir que si aquest efectivament ho desitja, pugui disposar dels seus béns en favor del seu cuidador.

El control del notari

La figura del notari té un rol importantíssim en seu testamentària, ja que aquest és qui s'encarregarà que tot l'acte d'atorgament d'un testament es faci conforme a la llei, però també conforme amb els veritables desitjos de la persona realitza tal negoci, i si realment

---

¹²⁸ GÓMEZ POMAR, Fernando, *Comentaris als arts. 412-3 i ss.*, p. 123.

¹²⁹ Els pactes successoris s'han de fer en escriptura pública (art. 431-7.1 CCCat)

és prou capaç per a manifestar-los. Per tant, no només controlarà que es compleixin els requisits formals, sinó que també començarà portant a terme una apreciació de la capacitat del testador, per acabar advertint si la voluntat manifestada amb plenes facultats és realment lliure.

L'apreciació notarial de la capacitat constitueix una presumpció *iuris tantum*, que només podrà ser destruïda mitjançant una prova en contra qualificada¹³⁰. A més, el notari ha de partir de la base que la capacitat per a testar d'una persona que no ha estat incapacitada prèviament és la regla general, ja que és un "atribut natural de tota persona¹³¹". Ha de comprovar si el testador té capacitat per a testar, és a dir, si disposa de la capacitat natural "d'entendre i voler¹³²", de manera que sigui conscient de que realment està atorgant testament, i de les conseqüències que tindrà realitzar-lo.

Així ho preveu expressament el CC (art. 658). També els testimonis, si intervinguessin en l'acte, han de *procurar*¹³³ assegurar-se de que la persona ostenta la capacitat suficient (art. 685 CC).

---

¹³⁰ En aquesta línia trobem la STS (Civil) 18 marzo 1988, RJ 1988\10355: "*la manifestación del notario o autorizante del testamento en orden de capacidad testamentificadora del otorgante, dado el prestigio y seriedad de la institución notarial, adquiere especial relevancia, constituyendo una enérgica presunción iuris tantum de aptitud, que solo puede destruirse mediante prueba en contrario...*".

¹³¹ Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 19ª) Sentencia núm. 409/2007 de 4 octubre. AC 2008\65: "*La sanidad del juicio se presume en toda persona que no haya sido previamente incapacitada (Sentencia de 1 de febrero de 1956 [RJ 1956, 680]) pues a toda persona debe reputarse en su cabel juicio, como atributo normal del ser (Sentencia de 25 de abril de 1959 [RJ 1959, 1974]); de modo que, en orden al derecho de testar, la integridad mental indispensable constituye una presunción "iuris tantum" que obliga a estimar que concurre en el testador capacidad plena y que sólo puede destruirse por una prueba en contrario "evidente y completa" (Sentencias de 8 de mayo de 1992 SIC; de 3 de febrero de 1951 [RJ 1951, 352]), "muy cumplida y convincente" (Sentencias de 10 de abril de 1944 [RJ 1944, 533] ; de 16 de febrero de 1945 [RJ 1945, 138]), "de fuerza inequívoca" (Sentencia de 20 de febrero de 1975 [RJ 1975, 661]), cualquiera que sean las últimas anomalías y evolución de la enfermedad, aun en estado latente en el sujeto (Sentencia de 25 de abril de 1959), pues ante la dificultad de conocer dónde acaba la razón y se inicia la locura, la Ley requiere y consagra la jurisprudencia que la incapacidad que se atribuya a un testador tenga cumplida demostración (23 de febrero de 1944; 1 de enero de 1956)".*

¹³² Així, l'art. 685 CC estableix que "*[...]También deberá el Notario asegurarse de que, a su juicio, tiene el testador la capacidad legal necesaria para testar*".

¹³³ El quid de la qüestió està en la redacció del precepte, on s'utilitza la expressió "procurar assegurar-se" enlloc de l'antiga "haurà d'assegurar-se". Aquesta expressió es fa servir en l'art. 685 CC, relatiu a l'apreciació notarial de la capacitat, i va ser modificat al 1991 per la Llei 30/1991, de 20 de desembre, de reforma del Codi Civil. Això, a la pràctica, comporta una flexibilització de en la obligació de control del notari: "*En efecto, como recoge la referida sentencia, si el testador no ha sido incapacitado por resolución judicial, jugará la presunción de capacidad para testar «ex» artículo 662 del Código Civil (Sentencia del Tribunal Supremo de 18 marzo 1988 [RJ 1988\10355]), que en el supuesto de otorgarse el testamento ante Notario , como ocurre en el presente litigio, viene sujeta a un cierto control no judicial , pues según el artículo 685.I del Código Civil, el notario autorizante y los testigos instrumentales procurarán asegurarse de que, a su juicio, tiene el testador la capacidad legal necesaria para testar. El giro «procurarán asegurarse» , que sustituye la expresión «deberán asegurarse», que aparecía en la redacción original del artículo, se interpreta en el sentido de que no se exige una aseveración de capacidad con absoluta certeza, ni la intervención de facultativos (Sentencia del Tribunal Supremo de 30 septiembre 1966 [RJ 1966\5095])"* (STS núm. 459/1998 de 18 mayo, RJ 1998\3376)

L'obligació d'apreciar la concurrència de capacitat en el testador s'entendrà acomplerta si el notari fa “tot allò que estigui a les seves mans” per tal de comprovar-la. Aquesta és una exigència molt indeterminada, que comporta que a la pràctica no se li puguin exigir responsabilitats derivades d'una mala o incorrecta apreciació: només en el cas que l'hagués feta amb “malícia, negligència, o ignorància inexcusables¹³⁴” se li podran reclamar danys i perjudicis. A més, com que és requisit que en el mateix testament es faci constar la correcta realització d'aquest control de la capacitat, encara és més difícil que en el terreny pràctic es pugui arribar a demostrar el contrari.

Potser, de forma més encertada, a l'hora de regular la identificació i judici de capacitat, el CCCat (art. 421-9) remet directament a la legislació notarial. Respecte a aquesta última, trobem la Resolució de la Direcció General dels Registres i del Notariat, de 7 de gener de 1992, que deixa molt clars un seguit de punts:

- a) *La declaració notarial sobre la capacitat de l'atorgant no assegura de forma indubtable que aquest judici correspongui amb la realitat mental¹³⁵.*
- b) *Una eventual declaració judicial apreciant el defecte de capacitat no implica necessàriament que el Notari hagi incorregut en responsabilitat, ja que aquest només es limita a emetre un judici, no una declaració de la veritat, i la fe pública només empara la declaració de que s'ha formulat aquest judici.*
- c) *No obstant, queda oberta la possibilitat d'incoar un expedient disciplinari en els casos en que es demostrï judicialment que la incorrecta apreciació era deguda a una mala actuació notarial.*

Si el notari acaba determinant que el testador té capacitat per a testar, aquesta apreciació tindrà molt més valor que qualsevol altra, feta per una persona que no ostenti la condició de “fedatari públic”. Tal i com assenyala el TS, de forma reiterada i en una gran multitud de sentències, l'apreciació de capacitat notarial “*es una presunción iuris tantum que se ajusta a la idea tradicional del favor testamenti i que imponen el mantenimiento de la disposición [...] en tanto no se acredite mediante una evidente y completa prueba en contrario*”¹³⁶. S'ha de tenir en compte que, en alguns casos, serà molt difícil emetre un

---

¹³⁴ Art. 705 CC en el testament obert, i 715 CC en el tancat.

¹³⁵ “*La fe pública no s'estén a la veritat intrínseca de les declaracions que es facin al voltant de la capacitat del testador*”, DE ALFONSO, Jesús M, “Apreciación de la capacidad mental del testador: la intervención notarial y facultativa en el testamento abierto”, *Revista Jurídica de Catalunya*, 1973, p. 648, citat per VEREDERA IZQUIERDO, *La Nulidad*, p. 44.

¹³⁶ SSTs 25 abril 1959, 25 març 1957, 7 febrer 1967, 27 gener 1998, 27 juny 2005 i 26 abril 2008: “*la jurisprudència ha mantenido reiteradamente la necesidad de que se demuestre inequívocamente y*

judici de capacitat sobre persones ancianes, que es troben al límit de la incapacitat¹³⁷. Però no solament pel fet de tenir certa edat serà incapaç. Encara que com més gran sigui el testador, més possibilitats tindrà de patir algun tipus de demència o senilitat, no es pot considerar que *a priori* és incapaç. I aquest és un fet que fins i tot la jurisprudència dels anys trenta ja tenia present, i així ho manifestava de forma eloqüent la STS 25 octubre 1928: “*la experiencia demuestra y la historia ofrece múltiples justificaciones de este aserto, que personas que alcanzaron la edad que dicho señor tenía cuando otorgó el discutido testamento, aun bajo la influencia de las debilidades, con las melancolías y los padecimientos orgánicos que suelen acompañar tal grado de longevidad, realizaron actos que son gloria para la Humanidad, aprovechada de sus beneficios en todos los aspectos del saber; que por su mesurado y más reflexivo pensamiento, hacen más dignes de respeto las depuradas manifestaciones de la voluntad de los viejos no privados de razón*”.

En aquest paràgraf també s’hi pot entreveure¹³⁸ una altra qüestió que gira al voltant de l’atorgament de testaments per persones ancianes, i és el grau de vulnerabilitat que aquests tenen, no només a l’hora de caure en una demència i acabar sent incapaços, sinó a l’hora de que la seva voluntat (cada vegada més feble amb el pas dels anys) sigui influenciada de forma indeguda. No és el mateix ser incapaç que tenir la voluntat afectada per a algun vici del consentiment. Una cosa és no tenir les suficients capacitats cognitives i volitives per a atorgar testament i ser conscient de la seva transcendència (incapacitat), i una altra de ben diferent és atorgar testament, modificar-lo o revocar-lo mogut per una voluntat que ha sofert pressions, que fins i tot ha estat tant manipulada que ja no és la veritable voluntat que tenia el testador inicialment, sinó que ha estat totalment suplantada per la de l’actor de tals actuacions. Com molt bé assenyala l’AP de Toledo¹³⁹: “*la Sala debe señalar que en la demanda se ejercitaba una accion de nulidad de los citados testamentos por vicio de la voluntad del testador causado por dolo, no por falta de capacidad mental de los testadores para otorgar sus testamentos, por lo que todas las alegaciones y pruebas sobre la capacidad de ambos testadores nada tienen que ver con la accion ejercitada, una vez considerada la existencia de aquella capacidad por el notario/s ante quien se otorgaron*

---

concluyentemente la falta de raciocinio para destruir la presunción de capacidad para testar”, entre moltes altres.

¹³⁷ VEREDERA IZQUIERDO, *La Nulidad*, quan cita a CORRAL GARCÍA, Eduardo, “Algunas consideraciones sobre la protección de las personas mayores por el Derecho Civil: en especial, el papel del notario como garante de la capacidad de los mayores”, *Revista Jurídica del Notariado*, nº 46, 2003, pg. 27.

¹³⁸ Quan el tribunal fa referència a “*las debilidades, con las melancolías y los padecimientos orgánicos que suelen acompañar tal grado de longevidad*”.

¹³⁹ Audiencia Provincial de Toledo (Sección 1ª) Sentencia núm. 132/2013 de 20 mayo. AC 2013\1152

los testamentos lo que goza de una presuncion de certidumbre sobre la misma, por lo cual tal cuestion no merece mas consideracion en la presente sentencia”.

Ara bé, a la pràctica és molt freqüent que en els processos judicials s'al·legui la incapacitat del testador, juntament amb la concurrència d'un vici de la voluntat, i que fins i tot s'acabi confontent l'una amb l'altra¹⁴⁰. I, com que la incapacitat és una causa de nul·litat testamentària diferent de la voluntat viciada, en relació amb el control notarial, no hi ha cap norma en el nostre ordenament que estableixi cap tipus d'obligació per al notari de comprovar que la voluntat d'atorgar el testament està totalment lliure de vicis. Si aquest últim no és tant greu com per acabar afectant tant a la voluntat del testador, que arribi a anul·lar-la i el “converteixi” en incapaç, el notari no té la obligació legal d'entrar a fer cap tipus de judici.

Finalment, també s'ha de tenir present que, independentment de les obligacions imposades *ex lege*, el notari, com a professional i fedatari públic, ha de portar a terme la seva feina amb la major diligència possible.

A més, per als casos més dubtosos, la llei també li permet cridar a facultatiu que, a través de les seves valoracions com a experts, l'ajudin a discernir de la millor manera (tot i que ell, al final, serà el que tindrà la darrera paraula).

Els cuidadors familiars o informals

Ara bé, hi ha un col·lectiu que no entra dins de la causa d'inhabilitat anteriorment estudiada, però que té una gran importància en relació amb els testadors ancians.

Són aquells cuidadors que no mereixen la categoria de professionals, però que tenen una intervenció diària i donen atenció a la persona en situació de dependència, convisquin o no

---

¹⁴⁰ ZURITA MARTÍN, Isabel, *Protección civil de la ancianidad*, Dykinson, 2004, p. 267: “No obstante, en algunas ocasiones, dolo y falta de capacidad son evidenciados al unísono por los tribunales como causa de nulidad del testamento. Otras veces, la imposibilidad de acreditar fehacientemente la ausencia de voluntad del testador, lleva al interesado a demandar la nulidad del testamento por vicios de la voluntad. Sirvanos como ejemplo del primer caso la sentencia de la Audiencia Provincial de Baleares, 17 abril 2001 (AC 2001\232), que, aunque declara nulos por falta de capacidad el testamento y otras disposiciones otorgadas por una anciana señora que sufría una enfermedad neurológica psiquiátrica muy grave e irreversible, consistente en demencia vascular que le tenía anuladas sus capacidades cognitivas, impidiéndole conocer el alcance de sus actos, no deja de reconocer que dichos actos se hallaban tachados de nulidad por vicios del consentimiento, dado que el mismo fue prestado en virtud de las maquinaciones de los sobrinos de la testadora que se aprovecharon de su situación, mostrándole un interés y cariño que no sentían para, una vez otorgado referido testamento, abandonarla por completo”.

amb ella. En la majoria de casos, es tracta d'aquell familiar o persona “vinculada afectivament” amb la persona (per raons veïnals, d'amistat o de solidaritat).

Al nostre país la institució de la família té un pes enorme: alguns estudis¹⁴¹ manifesten que les persones grans desitgen ser cuidades a casa seva, i si pot ser, per algú del seu entorn familiar. Per a donar resposta a les necessitats de les persones grans, el paper de la família ha estat cabdal. Segons els experts¹⁴², Catalunya es troba dins dels territoris en que tenen un model llatí mediterrani de l'Estat del Benestar on la família assumeix un pes fonamental en relació amb la cura del familiar.

I, més específicament, els estadístiques assenyalen que els que més cura reben dels seus familiars són aquelles persones que a més de ser ancianes, tenen algun tipus de demència¹⁴³. Segons aquests mateixos informes, Espanya destaca entre els països europeus en relació amb els percentatges de persones amb demència que viuen en el nucli familiar (més del 70%, enfront del 4% que viuen sols).

Cal destacar que els serveis de seguretat social també afavoreixen que les persones en situació de dependència visquin amb la seva família són majoritaris, ja que la majoria de prestacions que es donen són prestacions econòmiques¹⁴⁴ a les persones que realitzen aquest tipus de tasques:

---

¹⁴¹ En “la Encuesta Mayores 2010” s’afirma que el 87% de les persones grans a Espanya prefereixen viure a casa, a la vegada que prefereix també ser cuidada per la pròpia família (en un 63% dels casos).

¹⁴² GARCIA OLIVA, Montserrat (coord.), *La calidad de vida de las cuidadoras informales: bases para un sistema de valoración*, Fundació Pere Tarrés, Universitat Ramon Lull, 2014, citat per CADA FALCH RABAS, Marc, *Els cuidadors familiars. Repte pendent del sistema de la dependència*, 2014, pg. 3.

¹⁴³ Segons [l'article publicat en el Blog de l'hospital Clínic](#): “Los pacientes con demencia españoles son los que más cuidados reciben de sus familiares, según se desprende de los primeros resultados del proyecto RightTimePlaceCare (RTPC), financiado por la Unión Europea”.

¹⁴⁴ Departament Benestar Social i Família (2014): ESPAI Seguiment de desplegament de la Llei 39/2006, pàg. 9 es pot observar que a nivell de prestacions econòmiques, la prestació per cuidador no professional és majoritària, representa un 91% de totes els prestacions ofertes.

Serveis	83.496
Centre de dia de discapacitats	4.376
Centre de dia de GG	6.355
Hospital de dia	115
Llarga estada de salut mental	753
Llar Residència	2.043
Llar amb suport salut mental	86
Residència discapacitats	3.720
Residència GG	24.923
Ajuda a domicili	20.440
Sociosanitari	1.469
Teleassistència	19.216
Prestacions	109.779
Assistent personal	45
Cuidador no professional	100.015
Vinculada a centre de dia	270
Vinculada a residència	9.132
Vinculada a SAD	317
Total persones beneficiàries	150.342

Font: Departament Benestar Social i Família (2014): ESPAI Seguiment de desplegament de la Llei 39/2006, pàg 7

El perfil d'aquest tipus de cuidadors seria el d'una dona¹⁴⁵ (normalment la filla, cònjuge o néta de la persona anciana), casada¹⁴⁶, i amb un nivell d'estudis relativament baix¹⁴⁷, que acostuma a no tenir feina o que ha reduït la seva jornada laboral¹⁴⁸.

Ara bé, si es tenen en compte aquestes enquestes, tal i com s'assenyala en els estudis que les prenen per referència¹⁴⁹, com més elevat és el nivell d'estudis més preferència hi ha per l'ús de serveis professionals, potser en els propers anys el desequilibri actual entre suport formal i suport informal pot canviar.

Els familiars i el dol testamentari

Com acabem de veure, els principals cuidadors de les persones grans són membres de la seva família. I això, a la pràctica, comporta que siguin aquestes els que en la majoria de casos de dol testamentari portin a terme maniobres de captació de la voluntat.

La introducció de la causa d'inhabilitat relativa en l'art 412-5.2 CCCat va suposar un gran avenç, pel que fa a la plasmació normativa de la cautela que s'havia de tenir a l'hora

¹⁴⁵ Segons les dades de la 'Encuesta del apoyo informal a los mayores'(2004), a nivell espanyol, la persona cuidadora no professional és majoritàriament una dona en un 83% dels casos. Acostuma a ser un filla (el 57% de les ocasions), o un cònjuge (17%), o un nét/a (17%). Les persones cuidadores tenen una edat mitjana de 52.9 anys, tenint una proporció major entre les edats compreses entre els 40 i 49 anys (23.8%) i els 50 i 59 anys (28.7%).

¹⁴⁶ Segons l'enquesta anterior (2004), l'estat civil de les persones cuidadores no professionals majoritàriament és casat (en el 76.2% dels casos), fet que fa preveure que tenint en compte la feminització de la cura informal, és la dona dins de la parella qui n'assumeix la responsabilitat.

¹⁴⁷ Pel que fa al nivell d'estudis de les cuidadores són primaris (en el 43%).

¹⁴⁸ La persona cuidadora acostuma a no tenir feina (en el 73% dels casos) i la seva dedicació majoritària és la de dedicar-se a tasques de la llar (44%), estar jubilat o ser pensionista (20% dels casos).

¹⁴⁹ Marc Cadafalch Rabasa, Els cuidadors familiars. Repte pendent del sistema de la dependència, pg. 7.

d'atorgar un testament en favor d'un cuidador professional, i de la necessitat de que hi hagi un control per part del notari.

Tot això respon a la necessitat actual de proporcionar major protecció a la gent gran, ja que és un col·lectiu que ha incrementat moltíssim en els darrers anys, i que per les seves característiques i gran vulnerabilitat mereix una atenció especial.

Però, en base a totes aquestes dades i analitzant la jurisprudència, la realitat és que en la majoria de casos no es pot aplicar la inhabilitat successòria als cuidadors d'una persona que atorga testament en circumstàncies un tant fosques perquè l'actor o actors de les maniobres de captació de la voluntat formen part de la seva mateixa família.

Així, entre molts altres, alguns casos recents relatius al dol, en que les maniobres van ser realitzades pels propis familiars del testador:

AP Málaga, 2013¹⁵⁰: *“basando el actor, hoy apelante , todas sus alegaciones en meras conjeturas, que pretende concluir por el mero hecho de vivir la testadora en compañía de su hija, alegación que en modo alguno puede conducir a declarar nulo un testamento que ha sido otorgado ante notario con todos los requisitos legales”*.

AP A Coruña, 2009¹⁵¹: *“A los efectos de la debida resolución del recurso de apelación debemos de partir que la recurrente no cuestiona la capacidad para testar de doña Florencia , ni el juicio de capacidad del notario, más bien que su voluntad estaba violentada o coaccionada al momento del otorgamiento del testamento, por la presión moral ejercida por parte de sus hijos para que testara en perjuicio de la actora, su otra hija doña Gloria , así como la existencia de dolo testamentario en su modalidad de captación y sugestión de la voluntad de la testadora, al encontrarse en una edad avanzada, en un estado psíquico y en un entorno familiar y personal que la hacia especialmente vulnerable, lo que estima es causa de nulidad del testamento impugnado”*.

AP València, 2007¹⁵²: *“La defensa de los demandantes interpuso recurso de apelación, alegando, en síntesis, que es nulo el testamento otorgado por D. Jose Ignacio en 13 de diciembre de 1972 al estar acreditado que la voluntad del testador fue viciada por la actuación de la hija Doña Sara y de su esposo D. Armando”*.

A la indignitat:

AP Guipúzcoa, 2002¹⁵³: *“Ha quedado acreditado que sobre la demandada concurre incapacidad para suceder a su madre por causa de indignidad, siendo nulos los actos realizados por Dª Antonieta (testamento otorgado el 12-07-95 revocatorio de otro anterior, donación de 12-11-96 y reintegros realizados por la demandada y su marido) durante el periodo que convivió con su hija”*.

¹⁵⁰ Audiencia Provincial de Málaga (Sección 6ª) Sentencia núm. 690/2013 de 27 noviembre

¹⁵¹ Audiencia Provincial de A Coruña (Sección 4ª) Sentencia núm. 132/2009 de 18 marzo. AC 2009\520

¹⁵² Audiencia Provincial de Valencia (Sección 6ª) Sentencia núm. 299/2007 de 15 mayo. JUR 2009\203306

¹⁵³ Audiencia Provincial de Guipúzcoa (Sección 1ª) Sentencia núm. 302/2002 de 10 septiembre. JUR 2003\95188

O, fins i tot, a la violència i intimidació:

AP Illes Balears, 2001¹⁵⁴: *“De lo actuado se desprende que en el contexto de la grave enfermedad, que le impedía ya vivir sólo, situación traumática en una persona tan independiente, el testador optó por pasar a residir con su hijo José, muy posiblemente dado que su estado de salud no le permitía otra cosa, y por los motivos que fuere no solicitó ayuda a sus nietos o éstos también por el motivo que fuere no pudieron o no quisieron prestársela. Es imposible conocer el pensamiento del testador y el motivo que le llevó a otorgar los dos testamentos en los cuales favorecía claramente a su cuidador, y es hipotéticamente factible que tal modificación se debiere a una compensación por las molestias relevantes que con tal enfermedad pudiere ocasionar a la familia de su hijo D. José, la cual más bien o más mal, fue quien cuidó del mismo en sus últimos seis meses de vida”*.

Aquest tipus d'actuacions encara seran més dificultoses d'acreditar, ja que el nostre legislador és molt cautelós a l'hora d'establir normes que desprenguin cert recel vers una institució tant important en la nostra societat i història com és la família. Aquesta és considerada el principal suport de què disposa una persona, tant afectiu com (en els darrers temps) econòmic; per això també és lògic que les normes no “desprenguin” desconfiança contra els seus membres, que, a priori, seran el pilar i els qui tindran més cura dels testadors, sobretot en els casos d'especial vulnerabilitat.

La indignitat i el dol

A pesar de la idea anterior, en la realitat sempre hi ha casos en que les persones porten a terme actes de mala fe, com hem anat veient al llarg de l'estudi. La indignitat és un altre dels mecanismes que es poden utilitzar a l'hora de garantir que el testament que acabarà regint la successió d'una persona, correspongui realment amb la seva voluntat. La creació d'aquesta institució es basa en la necessitat de “sancionar” d'alguna manera a aquelles persones que porten a terme conductes especialment reprovables; no reprovables segons el criteri de persones o col·lectius aleatoris, sinó perquè fins i tot es troben tipificades com a delictes en el nostre ordenament jurídic¹⁵⁵.

---

¹⁵⁴ Audiencia Provincial de Islas Baleares (Sección 5ª) Sentencia núm. 21/2001 de 11 enero. JUR 2001\97733

¹⁵⁵ Entre altres, algunes causes d'indignitat que ens podrien cridar l'atenció són tals com aquella en que el subjecte és indigne per haver assassinat al causant o a algun membre de la seva família, els pares que hagin estat suspesos o privats de la pàtria potestat del seu fill, haver induït al causant de forma maliciosa a atorgar, revocar o modificar un testament, o haver-lo amagat o destruït.

Deixant de banda la funció punitiva, la figura de la indignitat permet, a més, reconstruir la hipotètica voluntat del causant, que hagués exclòs a aquest subjecte de la seva successió, d'haver conegut la seva conducta.

Pel que fa a les seves conseqüències, ens podríem preguntar si impedeix que la persona indigna arribi a rebre els béns, que de no haver comès alguna de les actuacions previstes, li haurien estat atribuïdes. El fet que tant en el CC com en el CCCat¹⁵⁶ es prevegi expressament la forma en que l'indigne que ha rebut atribucions successòries haurà de restituir la possessió d'aquestes, pot indicar que aquest sí arriba a adquirir els béns, i que és la llei la que després el priva d'aquests.

El que sí és clar, i així ho ha confirmat la jurisprudència¹⁵⁷, és la no necessitat de que hi hagi una sentència condemnatòria ferma per tal de que arribi a aparèixer la indignitat: és la comissió del fet previst en la norma el que dona lloc al naixement d'aquesta¹⁵⁸. De fet, "haver estat condemnat per sentència ferma" és un requisit que no s'exigeix en tots els supòsits d'indignitat, com en els casos d'indignitat per "obligar a la persona a fer testament mitjançant amenaces, frau o violència" (CC); o qui l'hagi "destruït, amagat o alterat" (CCCat).

Aquestes dues causes d'indignitat en concret, recullen conductes que lesionen la llibertat de testar del causant. Amb aquest seguit d'actes (amb els que es pretén que la víctima atorgui testament, o revoqui o modifiqui unes disposicions anteriors; o amb els que l'autor mateix acaba ocultant o bé destruint-lo), la llibertat de testar del causant es veu lesionada, ja que la seva successió ja no es portarà a terme de la manera en que ho hauria desitjat.

Les actuacions o supòsits en que una persona és indigna per a succeir els trobem enumerats¹⁵⁹ en l'article 756 CC¹⁶⁰, i 412-3 CCCat¹⁶¹.

En particular, les que fan referència a la "inducció maliciosa" (CCCat) i "obligar a fer testament" (CC) són les directament relacionades amb el dol testamentari, encara que en

---

¹⁵⁶ Art.760 CC i art. 412-8 CCCat "Efectes de la indignitat i la inhabilitat".

¹⁵⁷ STS (Civil) 11 febrero 1946, RJ 1946\121, i STS (Civil) 20 febrero 1963, RJ 1963\1126.

¹⁵⁸ Excepte en els apartats 2n i 3r de l'art. 756 CC.

¹⁵⁹ En el CC les causes d'inhabilitat es troben regulades en articles separats (separats, però correlatius), mentre que les causes d'indignitat es troben recollides totes juntes en un mateix precepte.

¹⁶⁰ 5. *El que, con amenaza, fraude o violencia, obligare al testador a hacer testamento o a cambiarlo.*

6. *El que por iguales medios impidiere a otro hacer testamento, o revocar el que tuviese hecho, o suplantar, ocultare o alterar otro posterior.*

¹⁶¹ g) *El qui ha induït el causant de manera maliciosa a atorgar, revocar o modificar un testament, un pacte successori o qualsevol altra disposició per causa de mort del causant o li ha impedit de fer-ho, i també el qui, coneixent aquests fets, se n'ha aprofitat.*

h) *El qui ha destruït, amagat o alterat el testament o una altra disposició per causa de mort del causant.*

els termes emprats en els preceptes no hi consti com a tal. Ara bé, sempre s'ha de tenir present que les causes d'indignitat s'han d'interpretar d'una forma restrictiva: tal i com es recorda en la AP Barcelona¹⁶², com el nostre TSJC en la STS 14 febrer 2005¹⁶³, les causes d'indignitat són taxades, i no es poden ampliar o integrar: constitueixen un *numerus clausus* i mai poden ser interpretades de forma extensiva.

En definitiva, amb la indignitat, de forma similar a les causes d'inhabilitat successòria, i amb la previsió d'un règim de nul·litat total per als testaments atorgats a causa de la intervenció de dol en la voluntat del seu autor, el que busca el legislador és prevenir, dissuadir, o sancionar amb la ineficàcia de l'instrument, els possibles subjectes que pretenien portar a terme tot un seguit de maniobres, enganys i actuacions insidioses, destinades a incidir amb mala fe en la lliure voluntat testamentària del causant; per tal de veure's, ells mateixos o un tercer, afavorits per aquesta manipulació.

CONCLUSIONS

L'objecte d'aquest estudi era analitzar la figura del dol civil en el nostre ordenament jurídic; concretament, el dol-vici de la voluntat testamentària, és a dir, aquelles maniobres emprades per una tercera persona, diferent del testador, per tal d'influir de forma maliciosa en la voluntat d'aquest primer, i empènyer-lo a atorgar (o a deixar d'atorgar) testament.

I- El dol no és un vici de la voluntat de nova creació o que s'hagi implantat en el Codi Civil recentment, ni manquen preceptes normatius que en facin referència: tot i que en seu successòria no trobem una descripció *ad hoc* de què podem entendre com a dol testamentari, sí hi ha preceptes que el contemplen com a causa de nul·litat testamentària

¹⁶² Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 1ª) Sentencia núm. 591/2014 de 17 diciembre. JUR 2015\79580: “la Jurisprudencia ha venido sosteniendo (STS 28 junio 1993), como acertadamente afirma la sentencia de instancia, que ha de imponerse una interpretación restrictiva de la institución que no sólo proclama el art. 848 del C. civil sino también el art. 451.17 CCC, dado su carácter sancionador e ir orientada a la defensa de la sucesión legitimaria, no admitiéndose ni la analogía, ni la interpretación extensiva, ni siquiera la argumentación de “*minoris ad maiorem*” (de lo menos a lo más)”

“Si bien una reciente sentencia (STS 3 junio 2014) realiza una interpretación extensiva de alguna de las causas (maltrato de obra/sicológico) con fundamento en la dignidad de la persona (art. 10 CE (RCL 1978, 2836)) como núcleo fundamental de los derechos constitucionales y su proyección en el marco del Derecho de familia como cauce de reconocimiento de los derechos sucesorios”.

¹⁶³ Citada en DEL POZO, ALOY, BOSCH, p. 450.

(tant en el CC com en el CCCat); i el concepte el podem prendre de referència a partir de la definició de dol que recullen les normes generals, relatives a les obligacions i contractes.

A més, al llarg dels anys, la jurisprudència també s'ha encarregat de precisar-ne el concepte, les característiques, i els requisits que han de reunir les actuacions per a ser qualificades com a tals: fins i tot de posar-lo en relació i delimitar-lo respecte d'altres vicis de la voluntat que, per les seves notes pròpies, són molt propers a aquesta figura.

Per tant, no es pot dir que en el nostre ordenament jurídic civil, no es prevegi el dol com a vici o defecte estructural capaç de malmetre un element tant essencial de tots els negocis jurídics, com és la voluntat o el consentiment; i, conseqüentment, susceptible d'invalidar-los.

II- El veritable problema no és conceptual, doncs, sinó que radica quan aquest és traslladat en un pla fàctic: concretament, a l'hora d'al·legar-lo i provar-lo davant d'un tribunal. Com hem vist, els negocis testamentaris tenen unes notes singulars: despleguen els seus efectes un cop mort el causant, cosa que comporta que aquest no es pugui pronunciar en cas que les seves disposicions siguin impugnades per aquelles persones que creuen que no havia atorgat l'instrument de forma totalment lliure i espontània (i que, a més, solen veure's menys afavorits per la successió del què s'esperaven). Aquesta és una de les principals causes en la reticència d'apreciació de la concurrència de dol, per part dels tribunals, quan aquells no l'acrediten de forma suficient, o bé en les al·legacions de la demanda no el distingeixen clarament respecte d'altres figures similars, com la incapacitat i l'error.

III- Un altre problema relatiu a l'àmbit probatori del dol és que, sovint, no existeixen proves directes de les actuacions insidioses, havent d'acudir a la prova de presumpcions. No és que aquesta no sigui admesa pels tribunals, ni reconeguda per la llei; de l'anàlisi jurisprudencial es desprèn que les reticències per a al·legar-les provenen sobretot de la pròpia part actora. Potser si en el nostre ordenament jurídic, o el TS, recollissin un llistat exemplificador (*numerus apertus*) del tipus de presumpcions i indicis més comuns en els supòsits de vicis de la voluntat, i de dol en concret, els demandants serien menys reticents a plasmar-les en la seva demanda particular de forma més clara i sistemàtica.

IV- També s'ha de tenir en compte que les normes preveuen mecanismes diferents a l'acció de nul·litat testamentaria, per tal de fer front a tals maniobres doloses. En particular, la indignitat i inhabilitat són incapacitats per a succeir, que afecten a les persones que per raó de la seva professió o posició respecte del testador (inhabilitat), o bé

per les actuacions que han portat a terme en contra d'aquest (indignitat) suposen que un subjecte determinat no pugui formar part de la successió del causant.

És molt interessant la nova causa d'inhabilitat que ha estat introduïda en el Llibre IV del CCCat, a través de la qual el legislador català exigeix que si una persona vol realitzar atribucions *mortis causa* a qui el cuida, i aquest darrer ja rep una remuneració per a tal tasca, el testament s'hagi d'atorgar necessàriament davant de notari, i en forma de testament notarial obert. No constitueix, per tant, una causa "absoluta" d'inhabilitat, sinó que és, més aviat, una forma d'alertar o prevenir futures actuacions de mala fe per part d'aquells professionals. Seria convenient que, si al final es realitzés la reforma que necessita el Codi Civil de 1889, el legislador espanyol prengués de referent a aquesta novetat catalana, atès que constitueix una forma d'adaptar les normes del dret de família a la societat actual.

V- Finalment, una darrera qüestió transcendental, que també és causa de la dificultat en el trasllat del dol com a vici de la voluntat en la pràctica i al·legació judicial, és que en la majoria de supòsits, els subjectes actius de les actuacions són els propis familiars de la víctima. I és que, encara que al nostre país la família sigui una institució tant important, i que hi hagi una tendència molt gran a l'ajut i suport mutu entre els membres d'aquesta (ja sigui per raons històriques, religioses, polítiques o per la "moral social"), les conductes de captació de la voluntat cap a les persones grans i vulnerables també es poden donar entre els seus membres. Ara bé, no es pot exigir, per altra banda, que el legislador a través de l'aprovació de normes que busquin prevenir o sancionar comportaments d'aquest tipus, demostrï certa "desconfiança" vers aquesta institució tant important i que gaudeix de tant bona consideració en la nostra societat; no només ara, sinó al llarg de la història.

Tots aquest punts són, en certa forma, impediments a l'hora de considerar el dol com un vici de la voluntat susceptible de produir grans "estralls" en la pràctica jurisprudencial i en l'ordenament jurídic civil, a trets generals. No és que manqui la seva presència, sinó que en molts casos, quan es porta a terme una ponderació dels principis i interessos que juguen en un cas concret, aquest primer perd rellevància, a conseqüència, en part, de la seva pròpia naturalesa altament subjectiva, i de la seva dificultat probatòria directa.

Així, si la concurrència i les circumstàncies del cas (ja que s'haurà d'anar a veure la seva operativitat en els supòsits particulars, i relacionats estretament amb les característiques

personals del testador) no són del tot òbvies i clares, segurament prevaldrà la seguretat del tràfic jurídic, i la declaració inicial de voluntat d'aquell, doncs un acte unilateral i personalíssim com és el testament no pot ser declarat invàlid així com així.

BIBLIOGRAFIA

ALBALADEJO GARCÍA, M. (1986), *Comentarios al Código civil y Compilaciones Forales*, t. VIII, vol. 2, Edisofter, 2013.

ALBARUCHE DÍAZ-FLORES, Mª Mercedes, “El juicio de capacidad emitido por el Notario en el Testamento Abierto”, *Revista Actualidad civil*, nº1, 2014.

CABANILLAS SÁNCHEZ, Antonio (coord.), *Estudios jurídicos en homenaje al profesor Luis Díez-Picazo*, Civitas, 2002.

CAPILLA RONCERO, Francisco, “Nulidad e impugnabilidad del testamento. Algunas consideraciones sobre el régimen de la ineficacia del testamento inválido, *Anuario de Derecho Civil*, núm. 1, 1987.

CARRASCO PERERA, Ángel (Dir.) “Los vicios del consentimiento”, *Tratado de la compraventa. Homenaje a Rodrigo Bercovitz, Tomo I*, Cizur Menor, Aranzadi, 2013.

DE COSSÍO, Alfonso: “Dolo y captación en las disposiciones testamentarias”, *Anuario de Derecho Civil*, núm. 2, 1964.

DEL POZO CARRASCOSA, Pedro, VAQUER ALOY, Antoni, BOSCH CAPDEVILA, Esteve, *Derecho Civil de Cataluña. Derecho de Sucesiones*, Marcial Pons, 2013.

DÍAZ ALABART, Sílvia, en ALBALADEJO GARCÍA, M., “Artículo 752”, *Comentarios al Código civil y Compilaciones Forales*, t. VIII, vol. 2, Madrid, 1986.

DÍEZ PICAZO, Luis, GULLÓN, Antonio, *Sistema de Derecho Civil IV*, Tecnos, Madrid, 2006.

ESCRIVÀ RUBIO, Maria, “¿Resulta “siempre” posible practicar prueba en contrario de una presunción judicial? Y por cierto, prueba ¿de qué?”, *Actualidad Jurídica Uría Menéndez*, núm. 7660, 2011.

ESPIN CÁNOVAS, Diego, “Comentario al art. 673 del Código Civil”, *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, T.XV, Vol.I., Edersa, 1989.

GARCÍA RUBIO, Mª Paz, en “Capacidad incapacidad e indignidad para suceder”, *Tratado de Derecho de Sucesiones: Código Civil y normativa civil autonómica: Aragón, Baleares, Cataluña, Galicia, Navarra, País Vasco*, Vol. 1, Árbol académico, 2011.

GARRIDO MELERO, Martín, “La capacidad en las diferentes fases sucesorias”, *Instituciones de Derecho Privado (T. V): Sucesiones*, Civitas, 2014.

GETE-ALONSO CALERA, M^a del Carmenen, en ALBALADEJO GARCÍA, M. *Comentarios al Código civil y Compilaciones Forales*, t. VIII, vol. 2, Edisofter, 2013.

GÓMEZ POMAR, Fernando, “Comentaris als arts. 412-3 i ss.”, en EGEA (editor), *Comentari al Llibre Quart del Codi Civil de Catalunya*, Atelier, Barcelona, 2009.

GÓMEZ TABOADA, Jesús, “Capacidad del otorgante y vicios del consentimiento: breves consideraciones desde la perspectiva notarial,” *Boletín del Ministerio de Justicia*, Año 2006, Año 60, Número 2009.

LACRUZ BERDEJO, José Luis, SANCHO REBULLIDA, Francisco de Asís, LUNA SERRANO, Agustín, *Elementos de Derecho Civil. V. Sucesiones*, Dykinson, 2009.

LLOBET AGUADO, “Fases en la adquisición de la herencia”, en GETE-ALONSO Y CALERA, Mª Cristina, LLOBET AGUADO, Josep, et. al., *Derecho de sucesiones vigente en Cataluña*, 2a ed., Tirant lo blanc, València, 2008.

ROCA I TRIAS, Encarnación, “La ineficacia de las disposiciones por causa de muerte”, en GETE ALONSO, M^a del Carmen et. al. *Derecho de Sucesiones vigente en Cataluña*, Tirant lo Blanch, 2011.

ROCA I TRIAS, Encarnación, “La ineficacia de les disposicions per causa de mort” en ROCA I TRIAS, Encarnación, PUIG FERRIOL, Lluís, *Institucions del Dret Civil De Catalunya Vol. III Dret de Successions*, Tirant lo Blanch, 2009.

ROJO AJURIA, Luis, *El Dolo en los contratos*, Civitas, Madrid, 1994.

ROMERO COLOMA, Aurelia María, “Dolo, fraude, violencia e intimidación: problemática jurídica de los vicios testamentarios”, *Revista de Derecho de Familia*, núm. 57, 2012.

SOLÉ RESINA, JUDIT, “La ineficacia de las disposiciones por causa de muerte”, en GETE-ALONSO CALERA, M^a del Carmen, *Derecho de Sucesiones vigente en Cataluña*, Tirant lo Blanch, 2011.

VERDERA IZQUIERDO, Beatriz, *La Nulidad del Testamento o Disposiciones Testamentarias*, Aranzadi, 2011.

ANNEXOS

ARTICLE D'INTERÈS

http://www.tercersector.cat/sites/www.tercersector.cat/files/dossier_els_cuidadors_familiars_repte_pendent_del_sistema_de_la_dependencia_juliol_2014_2.pdf

TAULA DE JURISPRUDÈNCIA

<i>TRIBUNAL</i>	<i>Data</i>	<i>Referencia</i>
Tribunal Supremo	22.02.1934	RJ 1934\274
Tribunal Supremo	25.03.1940	RJ 198/1940
Tribunal Supremo	11.02.1946	RJ 1946\121
Tribunal Supremo	28.02.1947	RJ 337/1947
Tribunal Supremo	01.02.1956	RJ 1956\680
Tribunal Supremo	01.06.1962	RJ 1962\2619
Tribunal Supremo	20.02.1963	RJ 1963\1126.
Tribunal Supremo	12.11.1964	RJ 5080/1964
Tribunal Supremo	12.11.1964	RJ 5080/1964
Tribunal Supremo	26.11.1968	RJ 1968\5542
Tribunal Supremo	10.05.1972	RJ 1972/2135
Tribunal Supremo	03.02.1977	RJ 1977\293
Tribunal Supremo	26.10.1981	RJ 1981\4001
Tribunal Supremo	04.03.1988	RJ 1988\19644
Tribunal Supremo	14.03.1988	RJ 1988\19644
Tribunal Supremo	19.03.1988	RJ 1988\10355
Tribunal Supremo	30.10.1990	RJ 1990\7863
Tribunal Supremo	18.05.1998	RJ 1998\3376
Tribunal Supremo	31.03.2004	RJ 2004, 1717
Tribunal Supremo	15.12.2010	EDJ 2010/265175
Tribunal Supremo	25.11.2014	RJ\2014\6020
TSJ Catalunya	27.05.2000	RJ 2000\4119
TSJ Catalunya	04.09.2006	RJ 2007\6176
TSJ Catalunya	08.04.2010	RJ 2010\3617

AP Valladolid, Sec. 1 ^a	31.10.1997	AC 1997\2057
AP Valencia, Sec. 8 ^a	18.10.2000	JUR 2001\24387
AP Valencia, Sec. 8 ^a	28.10.2000	JUR 2001\24387
AP Alicante, Sec. 7 ^a	27.11.2000	AC 2000\2415
AP Islas Balears, Sec. 5 ^a	11.01.2001	JUR 2001\97733
AP Valencia, Sec. 8 ^a	18.10.2001	JUR 2001\24387
AP Barcelona, Sec. 11 ^a	30.05.2002	JUR 2002\269413
AP Guipúzcoa, Sec. 1 ^a	10.09.2002	JUR 2003\95188
AP Islas Balears, Sec. 4 ^a	07.09.2004	JUR 2009\96895
AP Sevilla, Sec. 6 ^a	14.02.2006	JUR\2005\158746
AP Barcelona, Sec. 19 ^a	04.10.2007	AC 2008\65
AP La Rioja, Sec. 1 ^a	06.10.2008	JUR\2009\93448
AP A Coruña, Sec. 4 ^a	18.03.2009	AC 2009\520
AP Girona, Sec. 2 ^a	09.03.2011	JUR 2011\180291
AP Toledo, Sec. 1 ^a	20.03.2013	AC 2013\1152
AP Burgos, Sec., 2 ^a	27.03.2013	JUR 2013\179656
AP Barcelona, Sec. 1 ^a	05.06.2013	JUR 2013\264803
AP Málaga, Sec. 6 ^a	27.11.2013	AC 2014\405
AP Ciudad Real, Sec. 1 ^a	09.12.2013	AC 2013\2297
AP A Coruña, Sec. 3 ^a	07.02.2014	AC 2014\322
AP Barcelona, Sec. 14 ^a	25.04.2014	AC\2014\666